

**Государственное бюджетное общеобразовательное учреждение
«Специальная (коррекционная) общеобразовательная школа-интернат
для слепых и слабовидящих имени В.Ш.Дагаева»**

**Приложение 1
к АООП НОО**

Утверждаю

Директор ГБОУ «С(к)ОШИСС имени В.Ш.Дагаева»
_____ / Ч.А.Гайрабеков/

Приказ № 80 от 30 08 2024 г.

**Рабочие программы
по учебным предметам начального общего образования
1-4 классы
(слабовидящие)
2024 - 2025 учебный год**

Рабочая программа
по учебному предмету
«Литературное чтение на чеченском языке»
1-4 класс
(вариант 4.2)
2024-2025 учебный год

Составители:
учителя начальных классов
Апаева Луиза Хусейновна
Гишаева Камета Ахмедовна
Гишаева Залина Ахмедовна
Насуханова Фатима Лемиевна
Байгереева Лиза Султановна
Межиева Имани Маудыновна
Касаева Шумисат Алудовна
Кухаева Дагман Алиевна
Сулейманова Субар Сад-Хасановна

КХЕТОРАН КЕХАТ

«Ненан (нохчийн) маттахь литературни йешар» дешаран предметехула (предметан дакъа «Ненан мотт а, ненан маттахь йешар а») йолчу программы йукъадогӀу кхеторан йоза, Iаморан чулацам, дешаран предметан кхочушдан лору жамIаш, тематически планировани.

Документан бух дешаран предметан «Дешаран книжка» 1-4 чу классашна (вариант 4.2) лерина йолу белхан программ хIоттийна хIокху документин бух тIехь: ГБОУ «С(к)ОШИСС В.Ш.Дагаевн цIарах лерина» йуьхьанцарчу классашна лерина йолу программа йуьхьанцара уькьара дешаран федеральни пачхьалкхан дешаран стандартанюкьара дешаран а, коьрта уькьара дешаран а пачхьалкхан программа Э.Х.Эдиловн **Нохчийн меттан, дешаран йуьхьанцарчу классашна лерина герггарчу хьесапехь йолу программа.**

Нохчийн Республикин дешаран а, Iилманан а министерствос магийна йолу.

Литературни ешар 1-4чу классашна белхан программа лерина ю коррекционни дешаран учрежденина, заьIапчу берашна (бIаьрса гIийлачу). Программа нисийна, дешаран сахьташ декъна ду урокийн коьчалшка берийн шерашка хьаьжжина.

Кхеторан йозано гойту йукьара Iалашонаш а, предмет Iаморан декхарш а, ткьа иштта чулацам къасторан некъаш а, коьртачу тематически дакъойн маххадор а, «Ненан (нохчийн) маттахь литературин йешар» дешаран предметан дешаран планехь йолу меттиг а.

Программо шерашца билгалбо дешаран предметан чулацам а, дешархой «Ненан (нохчийн) маттахь литературни йешар» дешаран предметан гIирсашца Iаморан а, кхетош-кхиоран а, кхиоран а методически коьрта стратегиш а.

Хила леринчу жамIаша йукъалоцу дешаран берриге а муьрехь хила деза личностни и, метапредметни а жамIаш а, ткьа иштта дешаран хIора шеран предметни жамIаш а.

Тематически планированехь буйцу программин чулацам билгалдаьхначу чулацаман дакъошца, гIуллакх кхочушдаран характеристика схьайоьллу, хIара йа важа тема Iаморехь лелор пайде долу некъаш а, кепаш а йовзуйту.

Нохчийн мотт – нохчийн къоман мотт бу, оьрсийн маттаца цхьаьна Нохчийн Республикин пачхьалкхан мотт а бу, цу гӀуллакхо дика хьелаш кхуллу и мотт Галашбан а, кхион а. I-4-чу классашкахь «Ненан мотт а, ненан литература» а предметан декъехь хьобхуш йу ненан (нохчийн) маттахь литературин йешар, иза тӀехьажийна йу дешархойн кхетаман-довзаран, хьасене хиларан, исбаьхьаллин-эстетикин таронаш кхион а, гӀиллакх-обздангаллин мехала болу хьежамаш кхолла а, бер нохчийн къоман култураина тӀеозон а.

«Ненан (нохчийн) маттахь литературин йешар» предмет – гуманитарин дешаран коьртачех цхьа предмет йу, цо адам кхиаран кхетаман а, гӀиллакх-обздангаллин а тӀегӀа билгалдо. Литературин дешаро гӀо до йешаран а, литература талларан а мехалла а ша кхидӀа кхиарехь мел ладаме ду хууш а, шена хетачун бух балон а, барта а, йозанца а шена хетарг охьадилла хууш а волу йешархо кхион а; хӀара дуьне а, кху дуьненахь ша а вовзаран гӀирс санна, йешар оьшуш хила а, стеган а, йукьараллин а йукьаметтигаш шера хилийта а.

Программо йукьалоцу кхеторан йоза а, предмет дӀалацаран хила лерина жамӀаш а, предметан чулацам а, программин хӀора дакъа Гамон лерина долу сахьташ билгал а дохуш, тематикин планировани а, дарсел араьхарчу гӀуллакхийн план а.

ХӀара программа лерина йу ненан (нохчийн) меттан а, литературин а хьехархошна «Ненан (нохчийн) литература» предметана дешаран а, белхан а программаш хӀиттон бухе йилла. Авторийн а, белхан а программаш йазӀечеран йиш йу дешаран материал дӀакхачорехь, хӀотторехь а, сахьташ теманашка а, дакъошка а декъарехь шайна зеделлачух пайдаэца.

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МАТТАХЬ ЛИТЕРАТУРНИ ЙЕШАР» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН ЙУКЪАРА ХАРАКТЕРИСТИКА

«Ненан (нохчийн) маттахь литературни йешар» дешаран предметан герггара белхан программа кечийна йу йуьхьанцарчу йукьарчу дешаран программа кхочушйечу хьукматашна. Программа тӀехьажийна йу дешаран хьукматашна а, хьехархошна а методически гӀо дарна, цо таро лур йу:

1) «Ненан (нохчийн) маттахь литературин йешар» дешаран предмет хьехаран процессехь Федеральни пачхьалкхан йуьхьанцарчу йукьарчу дешаран стандарташкахь билгалдина долу адаман кхиаран, метапредметни, предметни дешаран жамӀаш кхузаманан лехамашца догӀуш кхочушдан;

2) «Ненан (нохчийн) маттахь литературин йешар» дешаран предметан Гаморан хила лерина жамӀаш а, чулацам а ФГОС НОО а; йуьхьанцарчу йукьарчу дешаран герггарчу хьесапан коьртачу программца (йукьарчу

дешарехула федеральни дешаран-методически цхъаьнакхетараллин 2015-чу шеран 8-чу апрелехь № I/15 протоколаца йинчу редакцехь) а; кхетош-кхиоран герггарчу хьесапан программа (магийна йукъарчу дешарехула федеральни дешаран-методически цхъаьнакхетараллин 2020-чу шеран 2-чу июнехь № 2/20 протоколаца бинчу сацамца) а догӀуш, дешаран шерашца билгалдан а, структура хӀоттон а;

3) Билгалчу классан башхаллаш тидаме а оьцуш, билггала долу дакъа-тема Iамон лерина дешаран хан а нисйеш, ткъа иштта дешаран материалан дакъош/теманах дIалацарна тIехъажийна долу дешаран гIуллакхийн коьртачу кепех а пайда а оьцуш, календаран-тематически план хӀоттон.

Программин чулацам тIехъажийна бу «Ненан мотт а, ненан маттахь литературин йешар а» предметан декъана йолчу йуьхъанцарчу йукъарчу дешаран коьрта программа дIалацарна Федеральни пачхьалкхан йуьхъанцарчу йукъарчу дешаран стандарташкахь билгалдинчу тIедахкарийн (тIедожор) жамIашка кхача.

«Ненан мотт а, ненан маттахь литературин йешар а» предметан декъана йолчу йуьхъанцарчу йукъарчу дешаран коьрта программа дIалацарна ФГОС НОО тIедахкаршца догӀуш, курс тIехъажийна йу Россин Федерацин культурин экъанехь ненан меттан литературин меттиг а, роль а муьлха йу а, историко-культурин, оьздангаллин, эстетическин мехаллаш Iалашйарехь а, цхъана тIаьхъенера вукху тIаьхъене дIакхачорехь а лоцучу декъах а кхеторна; Россин Федерацин субъектан культурин а, гIиллакх-оьздангаллин а, эстетикин а йуьхь кхолларехь къоман фольклоро а, исбаьхьаллин литературу а лоцучу декъах йуьхъанцара хьежам (хаарш) кхолларна а; ненан меттан литература къоман культурин дахаран довзаран цхъа коьрта дакъа а, къоман а, Россин а культурин хилам а, оьздангаллин мехаллаш а, ламасташ а лардаран гIирс а, дуьнене а, къоман историга а, культурига а хьежам а хиларх кхетам кхолларна а, ненан маттахь йешаран лехамаш хиларна а.

«Ненан (нохчийн) маттахь литературин йешар» курсан бухе йиллина нохчийн литературу чулоцург къоман культурин ламастийн мехаллийн кодийн система йу боху ойла йу. Нохчийн къоман культурин ламасташ Iалашдаран гIирс хилла ца Iаш, нохчийн литература зIе йу къоман дIадаьлларг, карарниг, хиндерг вовшашца дузуш а, кегийчу дешархойн кхетаме и дуьллуш а.

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МАТТАХЬ ЛИТЕРАТУРНИ ЙЕШАР» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТ ІАМОРАН ІАЛАШОНАШ

«Ненан (нохчийн) маттахь литературни йешар» предмет Іаморан **Іалашонаш** йу:

- Нохчийн литературе а, нохчийн матте а къоман культурин мехалчу декъе санна ойла кхолла;
- Дешархой шайн къоман культурин-меттан экъанна йукъабалор а, уьш къоман ламасташна а, культурин тІабьхьалонна а, кхузаманан хьелашна а йукъаозор;

- Чкъурашна йукъарчу зІенах кхетар, нохчийн культура Іалашйарна шаьш жобпалле хиларх ойла кхиор;
- Йешаран говзалла кхиор.

Цу Іалашонашка кхачаро хІара **декхарш** цхьалхадоху:

- Россин гражданаллин идентичностан баххаш кхоллар, шайн Даймахках а, Россин халкъах а, Россин халкъийн цхьаалехь мехкан исторех а дозалла дан Іамор, шаьш муьлхачу къомах ду кхетор; Россин дукхакъаьмнийн йукъараллин мехаллаш кхоллар;

- Нохчийн къоман историко-культурин зеделлачун тІалам бан Іамор, дешархочунна шен къоман культурин-меттан хьал довзийтар; йуьхьанцарчу классийн дешархочунна нохчийн литература историко-культурин, оздангаллин, эстетикин мехаллийн хьоста санна йезайалийтар;

- Нохчийн литературехь гайтина йолчу нохчийн синкхетамна ладаме йолчу гІиллакз-оздагнгаллийн мехаллах хьежам кхоллар;

- Нохчийн литературин говзарш Іаморан буха тІехь нохчийн меттан исбаьхьаллин-эстетикин таронех хаарш совдахар;

- Адаман амал кхиарехь а, къамел шардарехь а даима йеша хьагам кхоллар;
- Тайп-тайпанчу текстийн чулацаман а, башхаллин а мах хадоран йешаран хаарш шардар, уьш йийцаре йарехь дакъалацар;
- Къамел даран йерриге а кепаш кхиар, йешначух лаьцна барта а, йозанца а дийца хаарш карадерзар.

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МАТТАХЬ ЛИТЕРАТУРНИ ЙЕШАР» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН ДЕШАРАН ПЛАНЕХЬ МЕТТИГ

«Ненан (нохчийн) маттахь литературин йешар» предметана программа йуьхьанцарчу йукьарчу дешаран Федеральни пачхьалкхан дешаран стандартехь гайтинчу дешаран программа дIалацаран жамIийн предметни лехамийн буха тIехь хIоттийна а, 303 сахьтан (33 сахьт I-чу(доп) классехь а, 66 сахьт I-чу классехь а, 68 сахьташ 2—4-чу классашкахь) бараман дешаран йукьарчу тIедилларна лерина а йу. Программин инвариантни дакъа Iаморна луш дешаран 233 сахьт ду

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МАТТАХЬ ЛИТЕРАТУРНИ ЙЕШАР» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН ГЕРГГАРА БЕЛХАН ПРОГРАММИН ЧУЛАЦАМАН КОЪРТА ЛИНИШ

«Ненан (нохчийн) маттахь литературни йешар» дешаран предметан программехь белла чулацам бу, и теллича нохчийн литературин къоман-культурин башхалла а; нохчийн меттан а, нохчийн литературин а Нохчийн Республикин а, Россин а историца, нохчийн къоман материале а, синбахаман а культурица а йолу зIе а йаста некъ лур бу. Курс лерина йу йуьхьанцарчу классийн дешархойн литературин а, культурин а хьежам шорбан; йуьхьанцарчу классийн дешархойн йешаран жигарчу гонна йукьайогIучу фольклоран а, нохчийн классикийн а, нохчийн кхузаманан литературин а говзарша таро ло дешархошна адамаллин мехаллашкахь нохчийн культурин а, къоман синкхетаман а коьртачу баххех кхетам бала. Йуьхьанцарчу классийн дешархошна йеша а, талла а схьакховдийначу нохчийн литературин говзарша схьагойту нохчийн къоман культурин тайп-тайпана агIонаш, жигарайоху даимлера мехаллаш (дикалла, доглазар, синшорто, къинхетам, эхь-бехк, бакьдерг, доьзалан мехаллаш, патриотизм, баккхийчаьрга ларам, адамалла, и. кх.дI.).

Кху программехь «Ненан (нохчийн) маттахь литературни йешар» курсан башхалла кхочушйина кху бахьанашца:

а) нохчийн къоман амал, Iадаташ, ламасташ, нохчийн культурин синбахаман мехаллаш, адамаллин мехаллаш а, эхь-бехк а гойтуш долу говзарш схьахаржарна;

б) нохчийн йаздархойн нохчийн бераллин дуьне гойтучу говзарш тIе тидам бахийтарна: доьзалехь бер кхетош-кхиоран башхаллаш, баккхийчаьрца а, нийсархошца а цуьнан йолу йукьаметтигаш, бери шена гонахара

дуйне тїелацаран башхаллаш.

«Ненан (нохчийн) маттахь литературин йешар» Іаморо гІо дийр ду дешархойн мотт хьал долуш барна а, церан кьамелан культура а, хьасене бовларан хаарш шардарна а. Шена тїехь программин проблемно-тематически блокаш хІитточу дидактически материалана культурно-исторически тїедалорах а пайдаоьцу. ХІора проблемно-тематически блока йукьайогІу нохчийн кьоман синбахаман а, материале а культура гойтуш болу кхетамаш. Программехь йеллачу говзарийн чулацам йуьхьанцарчу классийн дешархочун лехамашна гонаха хІоттийна бу, хаьржинчу говзарийн башхаллашкахь гуш а бу.

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МАТТАХЬ ЛИТАРЕТУРНИ ЙЕШАР» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН ЧУЛАЦАМ

«Ненан (нохчийн) маттахь литературни йешар» курсан чулацам билгалбечу хенахь коьртачу тидамехь ду:

1. Кьоман кхетамна мехала долу, йеххачу хенан йохалла — кхузамане кхаччалц – культурехь коьрта меттиг дІалоцу хІуманаш (масала, бакхийчаьрга, нене ларам, Даймахке безам, догдикалла, доглазар, нийсо йезар, эхь-бехк, сий, и.кх.дІ.) Цу коьртачу кхетамашца болх дІахьо йуьхьанцарчу классийн дешархоша дІалоцур долчу кепара хаьржинчу нохчийн йаздархойн уггаре а кьегинчу, нохчийн литературин а, культурин а башхаллаш кхочушйинчу говзарш тїехь. И говзарш йовзаро гІо до йуьхьанцарчу классийн дешархошна кьоман культурин ламастех а, нохчийн культурех а кхета.

2. Йуьхьанцарчу классийн дешархойн лехамаш: говзарийн доккхачу декьан турпалхой йуьхьанцарчу классийн дешархойн нийсархой бу, церан дуйне довзарца босту программехь билгалбина культурно-историн кхетамаш. Программи йукьайахийтина тайп-тайпанчу заманашкахь берийн дуйне гойту а, церан кхиаран некьаш а, амал йахчайалар а, обздангаллин кьилбанаш кхолладалар а гойту говзарш; говзарш харжаро дешархочунна таро ло историн тайп-тайпанчу муьрашкахь нохчийн культура шен нийсархочун бІаьргашца ган. Программехь ладамечу барамехь йелла кхузаманан авторийн говзарш а йу, цара шайн кхоллараллехь кхидІа хьо нохчийн литературин кьоман ламасташ, и говзарш кхузаманан дешархочунна гергара йу.

3. Къоман башхаллин хиламаш искусствон кхечу гIирсашца гайтина говзарш а хаържина, цо таро ло дешархошна нохчийн культурахь искусствийн диалог гайта.

Цхьадолу декхарш кхочушдан лерина дешаран материал хаържина гуманизмам, исбаьхьаллин а, довзаран а мехаллийн, кхеташ хиларан, жигараллин, поликультуриин, ламасталлин классикийн а, кхузаманан бараман цхьаьнадаран, тематикийн, кепийн-жанран тайп-тайпаналлин критеришца йогIуш.

Программо билгалбечу йешаран гуоно таро ло тайп-тайпанчу хенийн а, къаьмнийн а говзариин куьзганахула беран дуьненехьежаман гураш жим-жимма шордан.

Программехь и масех бухедилларца билгалбо. Хьалхара шиь доьзна ду йешаре ойла а, йешаран техникийн хаарш кхиоран хьелаш а кхолларца. Иштта, и хаарш кхиоран йуьхьанцарчу муьрехь уггаре а хьалхарчу роIехь йу байтийн а, прозин а йух-йуха олуш дешнаш, дешнийн цхьаьнакхетарш предложениш, абзацаш йолу тексташ (йешаран техникийн говзалла кхиочу хенахь мехала долчу йешаран кхиаме хилар тардалиитаран Iалашонца); ткьа иштта кхиаме ду забаре чулацам болу сихха хазахетар йа велар кхолладолуьйту тексташ лелор а, (хIунда аьлча, цу хенахь забар йевзаш хиларо эстетикийн синхаамаш гучубахар кхиадо) йешаран мукьам кхиоран Iалашонца. Дешаран хIора шеран тексташ схьахаържина йу цу хенан берашна тIелаца ата хилар тидаме а оьцуш. Текст схьахаржаран кхидолу бухедахкарш доьзна ду исбаьхьаллин дешан фольклорна кепашкара авторийн литературе кхаччалц кхиаран логика ларйаран цаторийла хиларца; билггала долу оьздангаллийн а, эстетикийн а декхарш кхочушдан цаторийла хиларца, царах коьртаниш билггал йолчу оьздангаллийн-эстетикийн концепцига доьрзу, и концепци дешара деа а шарахь кхиош схьайалайо; жанрийн а, тематикийн тайп-тайпаналла хилийттаран кхачойаран а, фольклоран а, авторийн говзариин а, вайн мехкан а, дозанал арахьарчу йаздархойн говзариин а, берийн литературин классикийн а, XX-чу бIешеран чаккхенан – XXI-чу бIешеран йуьхьан кхузаманан берийн йаздархойн говзаршна йукьахь а барам ларбаран а цаторийла хиларца.

Йешаран гIуллакх кхиоран процессан чохьхарчу логикица доьзна, «Литературни йешар» курс шинатIегIанехь хIоттийна йу.

Хьалхарчу тIегIанехь хьалхадаккха дезарг йешаран корматалла шарйар ду, шолгIачу тIегIанехь – дешархошна литературин говзалла карайерзор. I-2-чу классашкахь йеша Iамадо; кхетар тIехь, нийса йешарна, сиха а, къаьсташ а йешарна

тЕхь болх; йешначун кхоллараллин маИна дан тайп-тайпана некъаш кхиор (графикин, дешан а, музыкин а иллюстрировани, драматизаци, ма-йарра а, йукъ-йукъара а, кхоллараллин йухасхъайийцар). Цуьнца цхъаьна йуьхъанцарчу классашкахъ дIаболабо йуьхъанцарчу классийн дешархойн литературин дешара тЕхь болх.

«Литературни йешар» предмет Iаморан шолгIа тЕгIа 3-4 классашна кхочу, цигахъ йеша хааро зазадоккху, эстетикин йешаре а, талламан йешаре а декъа а луш.

«Литературин йешар» программа хIотточу хенахъ тидаме эцна школал хъалхъалхарчу педогогикин а, йукъарчу йукъардешаран школашна леринчу «Нохчийн литературехула гергарчу белхан программин» зIейалорах а.

Программо таро ло йалийнчу спискера говзарш дешархойн кечаман тЕгIанца догIуш харжа, ткъа иштта курсан чулацаман вариативни компонент харжа а, белхан программашкахъ и кечйаро могуьйту тематика а, проблематика а герга йолчу говзаршкахъ къоман башхаллаш а, йукъара дерг а къасторан Iалашонца Россин халкъийн литературе кховдар. Ткъа иштта программо таро ло Iаматийн авторшна йа дешаран цхъаьнакхетараллашна вариативни декъехъ Iамон говзарш харжа.

1 класс (66 с)

Вайна гонахара дуьне – 15 с.

Пачхъалкахан а, къоман а билгалонаш (шатлакхан илии, хIост).

Беснаш. Светофор.

Ишколехъ.

Iаламан дуьне (цIера дийнаташ а, акхарой а, олхазарш, сагалматаш, олхазарш, дитташ, хасстоьмаш, стоьмаш).

КИранан денош.

Байташ, дагардарш, нохчийн абатан элпех хIетал-металш.

Вайн Даймохк

Вайн Даймохк

Сольжа-ГIала

Вайн турпалхой

Халкъан хазна

Махмаев Ж. «Бераш – вайн хиндерг» йа

Арсалиева Люба «Соблжа-ГПала» (вариативни дакъа).

Турпалхойх лаьцна тексташ: Кадыров Ахьмад-Хьаьжа; Нурадилов Ханпаша; Шерипов Асланбек; Висаитов Мовлид.

Вайн йаздархой – 6 с.

Айдамиров Абузар – байт «Нана-мохк»

Сулейманов Ахьмад – «Дахаран генаш» поэми йукъара кийсак.

Муса Ахмадов – туьйра «Писулиг»

Гацаев Саид – байт «Борз»

Халикова Асет – байт «Зингат»

Хатуев I-Хь.

Халкъан барта кхолларалла – 10 с.

Аганан иллеш

Чехкааларш

Дагардарш

Кицанаш

ХIетал-металш

Нохчийн халкъан туьйранаш. «Тамашийна йоI». «Жоьра-Баба». «Хьекъале Iу» йа «Борззий, цхьогаллий, ломмий», «Цхьогаллий, пхьагаллий» (вариативни дакъа)

Гиллакх-оьздангаллин дакъа (вариативни дакъа) – 10 с.

ДоттагIалла

Де, буйса

Дайна де

Беркат

Махмаев Ж. Делалой вай

Хатуев I. Зингат

Демеев I. Малонче

Эдилов С. Пан

Деза дешнаш

КХЕЧУ КЪАЪМНИЙН ЛИТЕРАТУРА – 3 с.

Осеева В. – дийцарш «Цхъаьна», «Иштта дIа»; Сутеев В. – туйра «Iаж».

Резерв – 7 с.

2 класс

3 класс

4 класс

Классашка бекъначу Iаморан чулацамна улле тоьхна Iаморан процессан гIуллакхаллийн хIара тIедузарш ду.

ЛадогIар

Нохчийн меттан хьоле хилар а, къоман культурин мехаллаш а гойтуш йолу исбаьхьаллин говзарш лерсица схъалацар а, царах кхетар а; лерсино схъалаьцначу текстах лаьцна деллачу хаттаршна жобпаш дала хаар а, лерсино схъалаьцначу текстан чулацамца хаттарш дан хаар а.

Йешар

Хезаш йешар. Дешдакъошца йешарна тIера жим-жимма довлуш дийнна дешнаш шера а, кхеташ а деша хаарна тIедовлар (текстах кхета таро лучу йешаран индивидуальни боларца догIуш йешаран чехкалла (масалла). Йешаран орфоэпически барамаш ларбар. Кепана а, тайпанна а цхъатера йоцучу текстийн маьIнийн башхаллаш аз айдеш хийцарца схъагайттар.

Дагахь йешар. Барамца а, жанраца а тѐлаца аттачу говзарийн маѐнех дагахь йоьшучу хенахь кхетар. Йешаран тайп-тайпанчу кепийн башхаллех кхетар.

Халкъан барта кхоллараллин говзарш йешар: нохчийн фольклоран текст къоман ламастийн а, мехаллийн а хьоста санна.

Исбаьхьаллин говзарийн тексташ йешар, шайна чохь бѐннаш шерашкахь схьайеана йолу къоман синкхетамна ладаме йолу гѐллакх-оьздангаллин мехаллаш а гойтуш йолу: Даймахке безам, тешам, нийсо, сий, къинхетам, догдикалла, догцѐналла, къинхегамна тѐра хилар, бакьо, майралла, и. кх.дѐ. Нохчийн къоман ламасташ: цхьаалла, вовшийн гѐ дар, хьаша-да тѐлацар, и. кх.дѐ. Доьзалан мехаллаш: баккхийнаш ларар, «нана», «да», «дада», «баба», «йиша», «ваша» бохучу дешнийн мехалла, вовшийн ларар, безам, вовшех кхетар, терго, собар, да-нана ларар. Нохчийн литературехь халкъан ламасташ а, ѐадаташ а гайтар.

Нохчийн бераллин дуьне: кхиар, гонахарчу дуьненаца, баккхийчаьрца, нийсархошца йолчу йукьаметтигийн башхалла; ша нохчийн ѐадаташ дѐакхоьхьург а, орамашца зѐ а хиларх кхетар. Турпалхойн леларийн синхаамийн-оьздангалилн мах хадор.

Нохчин литерурин башхаллех кхетар: турпалхочун чохьъара дуьне деллар, цуьнан лазамаш бовзар; оьздангаллин проблемашка кховдар. Ааламан дуьненах болу нохчийн къоман поэтически хьежам (малхе, арене, хьуьне, хига, ломе, дитте, дийнатийн дуьнене, и.кх.дѐ.) нохчийн поьзехь а, прозехь а. Гонахарчу дуьненан хьал адаман синхаамашца дустар.

Хаамийн тексташ йешар: говзаршна историко-культурин комментарий, ѐамочу говзарийн авторийн биографех къаьстина хаамаш.

Къамел дар (къамел даран культура)

Диалоган а, монологан а къамел. Йешна тексташ коллективехь йийцаре йарехь дакъалацар, текстана тѐ а тийжаш, шен хьежам тѐчѐгѐбар; нохчийн исбаьхьаллин литературин специфика гойтуш долу аларш. Дешнийн тѐаьхьало йузар (дешнаш хаар тѐдузар). Хезна йа йешна йолу текст коьртачу дешнашна а, текстана йолчу иллюстрацишна а тѐ а тийжаш, схьайийца (текст ма-йарра, йоцца, харжамца схьайийцар).

Дешаран хьелашкахь къоман къамелан культурин бухехь йолу гIиллакхан кепаш а, чIагIйелла формулаш а, хьасене хиларан принципаш а ларйар.

Дешархойн харжамца байташ дагахь йийцар.

Йоза (йозанан къамелан культура)

Іамочу говзаршкахь хIитгийнчу проблемашкахула доцца йозанан аларш кхоллар (кечдар).

Библиографин культура

Йийцаре йечу проблематикица йогIу киншкаш харжар, цу йукъайогIу Іаматехь йалийна йолу шаьш йеша билгалйина говзарш. Нохчийн культурех хаамаш болу дешархойн хенаца йогIучу дошамех а, энциклопедих а пайдаэцар.

Литературоведенина йукъадалор

Текстан анализ йечу хенахь Іамийнчу литературин кхетамех пайдаэцар.

Іамочу говзарийн жанрийн тайп-тайпаналла: фольклоран кегий а, йаккхий а кепаш; литературин туьйра; дийцар, притча, байт. Прозин а, поэзин а къамел; исбаьхьаллин кхоллар; сюжет; тема; говзаран турпалхо; портрет; пейзаж; ритм; рифма. Дустарийн а, метафорийн а къоман шатайпаналла; исбаьхьалин къамелехь церан маьІна.

Дешархойн кхоллараллин гIуллакх (Іамийнчу литературин говзарийн буха тIехь)

Дешархойн кхоллараллин гIуллакхехь литературин говзаран маьІна дар: ролашца йешар, инсценировка йар; хьасене хиларан декхарш тидаме а оьцуш (тайп-тайпанчу адресаташна) исбаьхьаллин говзаран буха тIехь шен барта йа йозанан текст кхоллар; говзарна йолчу иллюстрацишна, нохчийн художникийн суьртийн репродукцишна тIе а тийжаш.

«Ненан (нохчийн маттахь) литературни йешар» дешаран предметан программа карайерзоран кхочушдан лору жамІаш

«Ненан (нохчийн) маттахь литературни йешар» предмет «Ненан мотт а, ненан маттахь литературни йешар а» предметан декъехь Іаморан жамІаш цхьаьнадогIуш ду йуьхьанцарчу йукъарчу дешаран

Федерални пачхьалкхан стандартехь билгалйинчу дешаран предметан программа карайерзоран кхочушдан лоручу жамгийн лехамашца.

Личности жамлаш

«Ненан (нохчийн) маттахь литературни йешар» предмет Iаморан жамIаца дешархо кхочур ву кхетош-кхиоран гIуллакхан кху дакъошкахь хила дезачу хIокух жамIашка:

гражданско-патриотикин кхетош-кхиорехь:

— Шен Даймахке – Россига а – шен жимчу Даймахке – Нохчийн Республике (Нохчийчоьне) а безам кхоллабаларе, цу йукьадогIу и безам мехкан а, Даймехкан а культура а, истори а йовзуйтуш йолу исбаьхьаллин говзаршкахула кхоллар;

— Шен этнокультурин а, Россин гражданаллин а идентичностах кхетар а, нохчийн мотт Нохчийн Республикин пачхьалкхан мотт а, шен ненан мотт а хиларх кхетар;

— Шен мехкан а, Даймехкан а дIадаханчун а, карарчун а, хиндолчун а ша дакъа хиларх кхета, цу йукьадогIу исбаьхьаллин говзаршца болх бечу хенахь и хьелаш дийцаре дар;

— Шен а, кхечу а кьоме ларам хилар, цу йукьадогIу и ларам исбаьхьаллин говзариин а, фольлоран а масалш тIехь кхоллар;

— адамах йукьараллин цхьана декъашхочух санна болу а, бакьонех а, жобпаллех а, стаг ларарх а, ларамах а, гIиллакх-обздангаллин барамех а, йукьаметтигех болу а йуьхьанцара хьежам, цуьнца цхьаьна иза фольклоран а, исбаьхьаллин а говзаршкахь гайтар а;

ийманехь кхетош-кхиоран:

— хIора стеган шатайпаналла, шен дахаран а, йешаран а зеделлачунна тIе а тийжаш, тIелацар;

— кьинхетам, ларам, диканиг лаар гайтар, цуьнца цхьаьна шена хетарг а, синхаамаш а бовзийта меттан гIирсех пайдаэцар; кхечу адамийн синхаамашна сема хилар, царах кхетар, церан гIо лаца кийча хилар;

— кхечу адамашна дегIана а, сина а зен дан тIехьажийна долу цхьа а хIума тIецалацар (цу йукьахь

ду маттаца деш долу зен а);

— нийсархошца болх бар, девне ца хила хаар а, Јоттабаккхаме меттиг нисйелча, и листа хаар а, цу йукъахь ду исбаъхьаллин говзарех масал эцар а;

— **эстетикин кхетош-кхиорехь:**

— исбаъхьаллин культурин ларам бар а, и йовза лаар а, шен къоман а, кхечу къаьмнийн а искусствон тайп-тайпана кепаш тІелацар а, цаьрга ларам хилар а;

— исбаъхьаллин гІуллакхан тайп-тайпанчу кепашкахь ша гайта лаар, цу йукъахь йу дешан говзалла а;

— **физически кхетош-кхиорехь, могошаллин а, синкхетаман а культура кхолларехь а:**

— тІетоьхна хаамаш лохучу хенахь могош а, кхерамза а (шена а, кхечарна а) долчу дахаран бакьонаш (цу йукъайогІу хаамийн кхерамазалла) ларйар;

— къамел дечу хенахь дегІан а, синкхетаман а могошаллица кхоаме хилар, къамелан культура а, тІекаренан бакьонаш а ларйар;

къинхъегаман кхетош-кхиор:

— стеган а, йукъараллин а дахарехь къинхъегам мехала хилар кхетар (цу йукъахь ду исбаъхьаллин говзарех масал эцар а), къинхъегаман стоьмийн тІалам бар, болх баран тайп-тайпанчу кепашкахь дакъалацар, исбаъхьаллин говзаршкара масалш дийцаре дечу хенахь тайп-тайпана говзаллаш карайерзон лаар;

экологин декъехь кхетош-кхиор:

— тексташца болх бечу хенахь кхоллалуш долу Іаламаца кхоаме хилар;

— цунна зен деш долу хІума тІецалацадалар;

Іилманан хаарийн мехалла:

— дуьненах болу Іилманан хъежам кхоллабалар (сурт хІоттар), цуьнан цхьа дакъа ду

литературоведчески кхетамаш Іаморан процесехь а;

— хІума довза лаар, жигаралла, хІума дагадар, хааршна сутара хилар, хІума довза лаарехь шен ойла хилар, цу йукъахь ду исбаъхаъллин говзарш йеша лаар а, шен йешаран гуо хоржучохь жигара хилар а, ша и харжар а.

МЕТАПРЕДМЕТНИ ЖАМІАШ

«Ненан (нохчийн) маттахь литературин йешар» предмет Іаморан жамІаца дешархойн кхоллалур ду дешаран довзаран хІара хаарш.

Кобрта маІнийн дараи:

— тайп-тайпана тексташ вовшашца йуста, тесташ йустарна бухе дажкарш билгалдан, тера йолу тексташ билгалйан;

— билггалчу цхъана башхаллашца тексташ цхъаьнатоха;

— кицанийн, аларийн, фразеологизмийн классификаци йархъама кхачаме хир йолу билгало билгалйан;

— хъехархочо шайна хъехначу тидам баран алгоритмаца тексташкахь цхъаьнадар а, цхъанацадар (БІостаналла) а карон; текстан анализ йарехь кхочушдарийн алгортиман анализ йан, текстан анализ йарехь шаьш кхочушйийр йолу дешаран операци харжа;

— хъехначу алгоритман буха тІехь декхар кхочушдан оьшу хаамаш кхачо йолуш цахилар билгалдан, тІетоьхна хаамаш лахар билгалдан;

— текстан анализ йечу хенахь бахъанийн-тІаьхъалонан зІенаш билгалйан, жамІаш дан.

Кобрта талламан дараи:

— педогогикин белхахочун гІоьнца Іалашо билгалйан, къамелан хьоле хъаьжжина, шен вистхилар хийцаран план хІоттон;

— тІедиллар кхочушдаран масех кеп вовшашца йуста, мелла а йогІуш йерг (схъайеллачу

критерийн буха тГехь) харжа;

— схьайеллачу планаца чолхе боцу жима таллам дІабахьа, схьайеллачу планаца проектан тІедиллар кхочушдан;

— жамІаш дан а, текстан маъІнийн анализ йаран буха тГехь долчу тоьшаллашца уьш тІечІагІдан а;

— схьайелла йолчу текстан материалан анализ йаран процессехь хьехархочун гІоьнца хаттарш хІиттон;

— цхьатерачу йа цхьатера догІучу хьелашкахь процесс дІайахаран а, хиламийн а, церан тІаьхьалонан а хила тарлуш долчун сурт хІоттон.

Хаамашца болх:

— Хаамаш схьаэцаран хьоста харжа: оьшу дошам, лохуш болу хаам карорхьама оьшу куьйгалла, тІечІагІдархьама;

— Схьайеллачу алгоритмаца догІуш, даррехь схьабелла хаамаш билгалдинчу хьостанехь карон: дошамашкахь, куьйгаллашкахь;

— Хаамаш бакъ йа харц хилар шайна гучудала йа хьехархочо билгалдинчу хьостанан буха (дошамашкахь, куьйгаллашкахь, Іаматехь) тГехь карон;

— Баккхийчийн (педагогикин белхахойн, дай-нанойн, бакъо йолчу векалийн) гІоьнца Интернетехь хаамаш лахаран кхерамзаллин бакъонаш ларйан;

— Дешаран декхаршца догІуш, текстан, графикаин, видео, озан хаамаш кечбан;

— Таблицийн а, схемийн а кепехь балийнчу хаамех кхета; тексташца бинчу белхан жамІаш гайтархьама шаьш таблицаш а, схемаш а хІиттон.

Йуьхьанцарчу школахь дешар чекхдолучу хенахь дешархочун кхоллало **коммуникативни** дешаран дараш.

ТІекаре:

— Бевзачарна йукъахь тІекаре хиларан Іалошонашца а, билламашца а догІуш, синхаамаш бовзийта а,

хетарг тІелаца а, и цхъана кепе дерзон а;

- Шеца къамел дечуьнца лараме хила а, диалог а, дийцаре дар а дІадахъаран бакъонаш ларйан;
- Тайп-тайпана хъежамаш хила йиш йолуш хилар тІелаца;
- Шена хетарг нийса а, бух балош а довзийта;
- ХІоттийнчу Іалашонца догІуш шен къамел дІахІоттор;
- Къамелан хьолаца догІуш барта а, йозанан а тексташ кхолла (довзийтар, ойлайар, дийцар);
- Шимма цхъаьна а, тобанца а бинчу белхан а, тидаман а, кхочушбинчу жимчу талламан а, проектан тІедилларан а жамІех лаьцна доцца къамел кечдан;
- вистхиларан (къамелан) текстана гайтаман материал (дехкина суьрташ, даьхна суьрташ, плакаташ) кечйан (къастон).

Цхъаьна кхочушден гІуллакхаш:

- йоцчачу а, йехачу а ханна лерина Іалашонаш (цхъаьна кхочушдаран декхаршкахь дакъалацар тидаме оьцуш индивидуале) хъехархочо йалийнчу план хІотторан кепан буха тІехь стандартан хьолехь, йукъара гІулчаш а, хенаш а дІасайекъар;
 - цхъаьна болх баран Іалашо тІелаца, и кхочушйарехь дан дезарг цхъаьна вовшахтоха: ролаш дІасайекъа, цхъаьна беш болчу белхан процесс а, жамІ а дийцаре дан;
 - куьйгалла дан, тІедиллар кхочушдан, ладогІа, хІоьттина хьал ша листа кийча хилар;
 - шен белхан дакъа жобпалле кхочушдан;
 - йукъарчу жамІе ша диллинчу декъан мах хадон;
 - схьаделлачу масалшна тІе а тийжаш, цхъаьна вовшахтоьхна проектийн тІедахкарш кхочушдан.
- Йуьхъанцарчу школехь дешар чекхдолучу хенахь дешархочун кхоллало **регулятивни** дешаран дараш.

Шен низам хилар:

- жамІ хилийтархъама дешаран декхарш кхочушдарехь шен гІуллакхийн план хІоттон;
- ша билгалдинчу кхочушдарийн рогІалла хІоттон.

Шаталлар:

- дешаран гІуллакхан кхиаман/эшаман бахъанаш билгалдан;
- къамелан гІалаташ а, текстан анализ йарца доьзна гІалаташ а дІадахархъама шен дешаран кхочушдарш нисдан;
- текстийн анализ йарехъ хІоттинйчу декхарца жамІ дуста;
- тексташца болх бечу хенахъ далийтина гІалат карон;
- шен а, шеца цхъаьна доьшучеран а кхочушдарийн жамІаш дуста, схъайеллачу критеришца церан богІу мах хадон.

Предметан жамІаш

«Ненан (нохчийн) маттахъ литературни йешар» дешаран предмет деа шарахъ Іаморо кхочушдан дан деза:

Іамочу маттахъ йолчу литературин Россин Федерацин цхъаьйолчу культурин шораллехъ а, Россин Федерацин халкъийн литератураш йукъахъ а, в сохранении и передаче от поколения к поколению историко-культурин, оздангаллин, эстетекин мехаллаш Іалашйарехъ а, цхъана тІаьхъенера вукху тІаьхъене йаларехъ а йолчу меттигах а, ролах а кхетар:

- Исбаьхъаллин литература искусствон (дешан искусствон) цхъа башха дакъа санна, тІелаца;
- Дешан кхоллараллин говзарш искусствон кхечу кепашца (суртдиллар, музыка, суртдаккхар, кино) цхъаьнайуста;
- Тайп-тайпанчу къаьмнийн литератураша вовшашца цхъаьна болх барх а, вовшашна тІеІаткъам барх а, Россин Федерацин субъектан культурин а, гІиллакх-оздангаллин а, эстетекин а йуьхъ кхолларехъ къоман фольклоро а, исбаьхъаллин литературо а лоцучу декъах йуьхъанцара хъежам (хаарш) хила;
- Россин Федарийн къаьмнийн а, дуьненан къаьмнийн а исбаьхъаллин говзарш йустучу хенахъ йукъара дерг а, башха дерг а карон;

1) Маџна даран џешар карадерзор а, литературин теорин коьртачу элементийн маџнех а, ойланех а кхетар:

- Маџна даран хезаш џешаран техника карайерзор (дешаран тайп-тайпана декхарш а, киншкица хьансан хиларан хьогамах садузоран а Галашонца тайп-тайпанчу кепийн, жанрийн, тГехьажорийн текстийн маџнех кхета а, тГелаца а, маџна дан а тар луш долу нийса шера џешар, џешар ладоГархоша кхеташ тГелацар);

- Маџна даран дагахь џешаран техника карайерзор (џешначун маџнех а, чулацамах а кхетар, хаамийн мах хадор, текстан маџна нийсад даран а, и тГелацаран а кхачаме хиларна тГехь тергам латтор);

- Фольклоран говзарийн кегий жанраш вовшах къастон (фольклоран кегий жанраш, туьйранаш, легендаш, мифаш);

- Шен къоман фольклоран говзарийн коьртачу маџнех а, тГехьажорах а кхета (хазакетар дан, Гамон, ловзарехь пайдаэца), шен къоман (кхечу къаьмнийн) туьйранийн, хГетал-металийн, кицанийн, аганан иллийн масалш далон;

- Гергарчу метанийн фольклоран говзарш вовшашца йуста (тема, коьрта тема, турпалхой);

- Говзаран цГе цуьнан темица (Галамах, историх, берех, диканах, вонах) цхьаьнайалон (йуста);

- Шен къоман (кхечу къаьмнийн) берийн литературин исбаьхьаллин йоца жанраш вовшех къастон – байт, дийцар, басня;

- џешначу литературин говзаран анализ йан: тема, коьрта Галашо, хиламийн роГалла, исбаьхьаллин вастийн ГГирсаш билгалбан;

- текстан чулацамехула хаттаршна жобпаш дала;

- текстехь ненан меттан суртхГотторна а, вастийн а ГГирсаш карон (эпитеташ, дустарш, олицетворениш);

2) тестехь беллачу хаамах кхетарна а, тГелацарна а Гамор, дешархойн џешаран а, эстетикин а чам кхоллар:

- тайп-тайпана (исбаьхьаллин, Иилманан, куьйгаллин) тексташ йешаран Галашо билгалйан;
- йешаран хьагам йухатоха (кхочушбан), хаамаш карон, хаарийн гуо шорбан;
- Таморан а, практикин а декхарш кхочушдархьама, йешаран тайп-тайпана кепаш (довзаран, талларан, къастийна, лахаран) карон;
- Текстана хаттарш хИиттон, и схьаййцаран а, изложени йазйаран а план хИоттон;
- Шаьш йеша лаам гайтар, авторан цIарна, говзаран жанрана, киншкина йолчу иллюстрацина тIе а тийжаш, шайн йешаран сатийсар билгалдар;
- Фольклоран говзарш ролашца йеша, уьш драме йерзорехь дакъалаца;
- Нийсархошца долчу литературин темина дийцаре даршкахь дакъалаца, шайн хьежамийн бух балон;
- фольклоран материала тIехь тIехь кхоллараллин белхан кхочушбан (туьйранан чаккхе, хIетал-метал кхоллар, дакъалоцуш верг (турпалхо) хийца а хуьйцуш, схьаййцар).

Предметан жамIаш дешаран шерашца

1-чу классехь дешар **чекхдолучу хенахь** дешархочунна **Темар ду:**

- ша а, дуьне а, къоман истори а, культура а йовзарехь нохчийн литературин мехаллех кхета;
- нохчийн литературин говзарийн мьIна даран цхьайолу корматалла карайерза;
- нохчийн литературин говзарш йешаран зеделлачух къамел шардарехь пайдаэца: ладобгIна/йешна текст иййцаре йарехь дакъалаца;
- дешан маьIнех совнаха хаамаш бовзархьама Таматан дошамах пайдаэца;
- шайн харжамцца байтийн говзарш дагахь йийца.

«Къамелан а, йешаран а гIуллакхан кепаш» дакъа:

аудировани,

хезаш а, дагахь а йешар,

текстан тайп-тайпанчу кепашца болх,
библиографин культура,
исбаъхъаллин говзаран текстаца болх,
къамелан культура.

Дешархошна Iемар ду:

- йешаран индивидуале болар тидаме а оьцуш, дешдакъошца а, дийнна дешнаш а шера деша;
- лерсица тIелаьцна йолчу йолчу, ткъа иштта классехъ йешначу а говзариин чулацамах кхета, царна тIехъ маьIнин коьрта дакъош билгалдаха;
- йешначун маьIнех а кхеташ, текстехъ билгалйина меттигаш дагахъ йеша;
- тайп-тайпанчу авторийн 3–4 байт дагахъ йийца;

Дешархойн шаьш бечу, шимма цхъаьна бечу белхан процессехъ Iама таро хир йу:

- киншки тIехъ «Чулацам» йа «Корта» агIо карон; «Чулацамна» тIе а тийжаш, киншки тIехъ оьшу говзар карон;
- говзаран текстехула хаттарш дан а, текстах пайда а оьцуш, жобпаш дала а.

«Литературоведенина йукъадалор» дакъа: байташкахъ йазйинчу говзаран башхаллаш йовзар (ритм, рифма и. кх. дI.), говзариин башхаллаш вовшах къастор (халкъан а, авторан а туййра, и. кх.дI.), литературин приемаш йовзар (дустар, олицетворени, контраст, и. кх. дI.).

Дешархошна Iемар ду

- прозехъ йазйина говзар байтах къастон;
- фольклоран кегий жанраш къастон: хIетал-метал, дагардар, чехкаалар;
- текстехъ исбаъхъаллин сурткъагоран гIирсаш (йух-йуха алар; дешнийн хъастаран-жимдаран кеп, айдаран а, хаттаран а хъаьркаш, рифмаш) карон;

Дешархойн таро хир йу Iама:

- туййранин сюжетан-композицин башхаллаш къастон;

- литературин а, фольклоран а жанраш йукъара дозанаш лелаш хилар карон (забара йукъа тӀехтоман байташ йогӀу; аганан илли йукъа — кхайкхаргаш; дийцара йукъа — туййра, и кх. дӀ.)

«Дешархойн кхоллараллин гӀуллакхан элементаш» дакъа: ролашца йешар, инсценировка, драматизаци, барта дешнашца суртдиллар, репродукцишца болх, шаьш тексташ кхоллар.

Дешархошна Ӏемар ду:

- йешначун чулацамах кхета; текстан башхаллаца догӀуш ма-хиллара оьшуш долу болар а, соцунгӀаш а, азайдар а кхета а кхета, харжа;

- исбаьхьаллин говзар (цуьнан фрагмент) ролашца а, кар-кара луш а йеша;

- иллюстрацишка хьовса а, текстан цхьаьнайогӀучу фрагментаца йа коьртачу ойланца (синхаамца, сагатдарца) уьш йуста а;

Дешархойн таро хир йу Ӏама:

- фольклоран кегий жанраш (хӀетал-метал, дагардар, аганан илли) практикехь карайерзон а, суртхӀотторан гӀирсийн (йиш-маӀаш, уьшарш, интонаци) гӀоьнца церан инсценировка йан а;

- билгалчу тексташна йогӀу иллюстрациш карон, тексташ а, иллюстрациш а вовшашца йуста.

Йукъарчу дешаран дарийн декъехь дешархошна Ӏемар ду:

- дешаран Ӏаматах паргӀат пайдаэца, аьлча а, биллабийн билгалонийн мотт беша; агӀонехь билгалдаьхна могоанаш а, дешнаш а сихха карон; оьшу иллюстраци карон;

- хаамийн шина хьостанца (дешаран Ӏаматца а, ша болх бан леринчу тептарца а; дешаран Ӏаматца а, хрестоматица а) болх бан, аьлча а, Ӏаматан а, белхан тептаран а, хрестоматин а билламан билгалонаш дуьхь-дуьхьал хӀиттон; ша болх бан леринчу тептаран а, хрестоматин а оьшу дакъош карон.

Коммуникативни дешаран дарашкахь дешархошна Ӏемар ду:

а) цхьаьна болх бар санна, хьасене хиларан гурашкахь:

- парти тӀехь цхьаьна волчу лулахочуьнца болх бан, вовшашна йукъахь болх бекъа, шен болх кхочушбан а, вовшаша бина болх талла;

- кар-кара луш болх бан;

б) цхъаьна болх бар санна, хъасене хиларан гурашкахь:

- шина хъежамна а, шина агІонна а йукъара башхаллаш ган;

Дешархойн шаьш бечу, шимма цхъаьна бечу, тобанца йа массара цхъаьна бечу белхан процесехь Іама таро хир йу:

- хаттаршна жобпаш тайп-тайпанчу кепехь дала мегаш хиларх кхета;
- ша тІетовш волу жоп тІечІагІдархъама тексте кховда.

2-чу классехь дешар чекхдолучу хенахь дешархочунна Іемар ду:

- йешначун оздангаллин чулацамах кхета, турпалхойн леларш оздангаллин барамашца дуста;
- метофорийн, олицетворенийн, эпитетийн къоман шатайпаналлех кхета а, текстехь исбаьхьаллин сурткъагоран и гІирсаш ган а;

- нохчийн литературин говзарш йешаран процесехь йешаран хаарш шардар: хезаш а, дагахь а йеша, исбаьхьаллин а, дешаран а текстийн маьІна даран приемех кхета;

- нохчийн литературин говзарш йешаран зеделлачух къамел шардарехь пайдаэца: ладоьгІна/йешна текст иййцаре йарехь дакъалаца, текстана тІе а тийжаш, шена хетарг тІечІагІдан;

- шен йешаран гуо шорбан;

- йешначу а, ладоьгІначу а говзарех хетарг искусствон кхечу кепех хиллачу синІаткъамца дуста.

«Къамелан а, йешаран а гІуллакхан кепаш» дакъа:

аудировани,

хезаш а, дагахь а йешар,

текстан тайп-тайпанчу кепашца болх,

библиографин культура,

исбаьхьаллин говзаран текстаца болх,

къамелан культура.

Дешархошна Iемар ду:

- дийнна дешнаш хезаш деша, индивидуале таронашка хьаьжжина, йешаран чехкалла жим-жимма алсам а йоккхуш;
- довзаран а, бIаьргтохаран а, хаьржинчу а, талламан а йешаран процессехь дагахь йеша;
- доцца монологан алар хIоттон: хьехархочун хаттарна доцца а, даьржина а жоп;
- шеца къамел дечуьнга ладогIа (хьехархочуьнга а, классехь цхьаьна доьшучаьрга а): цхьамма делла жоп тIаьххье ца дала, кхечо делла жоп керлачу чулацамца тIедуза;
- нохчийн литературин 2–3 классикан цIе йаккха,
- кхузаманан 2–3 йаздархочун (поэтан) цIе йаккха;
- говзарийн цIерш йаха а, церан чулацам боцца схьабийца а;
- дукхавезачу авторнан говзарийн цIерш йаха а, церан чулацам боцца схьабийца а;
- говзаран тема а, коьрта маIна а билгалдан (хьехархочун гIоьнца);
- говзарийн турпалхойн амалийн (церан цIерш, портреташ, къамел) а, церан леларийн а мах хадон а, характеристика йала а;
- Дешнийн маIнех кхетархьама МаIнийн дошамах пайдаэца.

Дешархойн шаьш бечу, шимма цхьаьна бечу, тобанца йа массара цхьаьна бечу белхан процессехь Iама таро хир йу:

- хьехархочо йоьшуш йолу текст Iалашонна тIехьажийна тIелацаран буха тIехь аудированин корматалла кхиор;
- йешначун чулацамах болу шен хьежам барта бовзийта;
- тайп-тайпанчу авторийн 6–8 байт дагахь схьайийца (харжамца);
- жимачу бараман текст йуха схьайийца;
- ишколин билблиотекехь киншкаш а, берийн муьран журналаш а хоржучу хенахь мужалтан чулацамах а, ткьа иштта «Чулацам» йа «Корта» аIоьнах а пайдаэца;
- дарсашкахь бечу балха йукьа хрестоматин а, ткьа иштта цIерчу а, школин а библиотекийн киншкара тексташ йалон;
- говзаран текстана хаттарш дан а, хаттаршна жобпаш дала а.

«Литературоведенина йукъадалор» дакъа: байташкахъ йазйинчу говзаран башхаллаш йовзар (ритм, рифма и. кх. дІ.), говзариин башхаллаш вовшах къастор (халкъан а, авторан а туьйра, и. кх.дІ.), литературин приемаш йовзар (дустар, олицетворени, контраст, и. кх. дІ.).

Дешархошна Іемар ду:

- дийнатех лаьцна а, инзаре-тамашийна а туьйранаш вовшех къастон;
- инзаре-тамашийначу туьйранан башхаллаш къастон;
- дийцар а, туьйра а вовшех къастон;
- говзарехъ литературин меттан суртхІотторан вастийн гІирсаш карон (дустар, олицетворени, гипербола (хІума дестор олу вай), контраст; фигураш: йух-йуха алар).

Дешархойн Іама таро хир йу:

- авторийн берийн поэзехъ фольклоран жанрийн башхаллаш карон: туьйранан, дагардаран, чехкааларан, аганан иллин сюжетни-композицин башхаллаш;
- литературин а, фольклоран а жанраш йукъара дозанаш лелаш хилар карон (дийцара йукъахъ туьйранан элементаш хила йиш йу, инзаре-тамашийначу туьйранехъ – дийнатех лаьцначу туьйранан башхаллаш, и. кх. дІ.);
- дуьнене поэтически хьежам хиларан башхалла стенца йу кхета;
- дуьнене поэтически хьежам байташкахъ гайтина ца Іаш, прозехъ а гойтуш хилар гучудала.

«Дешархойн кхоллараллин гІуллакхан элементаш» дакъа: ролашца йешар, инсценировка, драматизаци, барта дешнашца суртдиллар, репродукцишца болх, шаьш тексташ кхоллар.

Дешархошна Іемар ду:

- йешначун чулацамах кхета;
- текстан башхаллаца догІуш ма-хиллара оьшуш долу болар а, соцунгІаш а, азъайдар а кхета а кхеташ, харжа;
- исбаьхьаллин говзарш ролашца а, кар-кара луш а йеша;
- программехъ билгалйина исбаьхьаллин говзарш лерсица синхааме тІеэца.

Дешархойн шаш бечу, шимма цхьяьна бечу, тобанца йа массара цхьяьна бечу белхан процесехь Iама таро хир йу:

- поэзин а, прозин говзарш кьегина (кьяьсташ) йеша;
- Iамат тIерачу иллюстрацишка хьовса а, исбаьхьаллин тексташца уьш йуста а;
- шайна хетарг а, тидам бинарг а барга довзийта.

Довзаран йукьарчу дешаран дарашкахь дешархошна Iемар ду:

- дешаран Iаматах паргIат пайдаэца: биллабийн билгалонийн мотт бешалур бу (маттах кхетар бу); «Чулацам» а, «Корта» а агIонашца оьшу текст карон а;
- текстан билгалйаьккхина фрагмент, агIонехь билгалдаьхна могIанаш а, дешнаш а сихха карон;
- хаамийн масех хьостанца (дешаран Iаматца, ша бечу белхан тептарца, хрестоматица; дешаран Iаматца а, дешаран дошамашца а; тексташца а, тексташна иллюстрацишца а) болх бан.

Коммуникативни дешаран дарашкахь дешархошна Iемар ду

а) цхьяьна болх бар санна, хьасене хиларан гурашкахь:

- парти тIехь цхьяьна волчу лулахочуьнца болх бан, вовшашна йукьахь болх бекъа, шен болх кхочушбан а, вовшаша бина болх талла;
- кар-кара луш болх бан;

б) цхьяьна болх бар санна, хьасене хиларан гурашкахь:

- шина хьежамна а, шина агIонна а йукьара башхаллаш ган, ша тIетовжаран бух а балош, цхьяхйолу агIо йалон а;
- текстехь турпалхоша бовзийтина хьежамаш карон (лаха).

Талларан а, шаталларан а дешаран дарашкахь дешархочун Iама таро хир йу:

- схьабовзийтина хьежам тесктерчу могIанашца тIечIагIбан;
- тайп-тайпанчу хьежамийн тайп-тайпана баххаш хилар кхета.

3-чу классехь дешар чекхдолучу хенахь дешархочунна Iемар ду:

- нохчийн литературин говзарш Iаморан буха тIехь нохчийн меттан хьасене-эстетикин таронех кхета;
- ненан меттан литературех къоман эхь-бежк а, ламасташ лардаран а, схьакховдоран а къоман-культурин гIирс санна мехаллех кхетар;
- турпалхойн леларийн оздангаллин мах хадон а, цуьнан бух балон а;
- нохчийн литературин говзарш йешаран процесехь йешаран корматталла шарйан: хезаш а, дагахь а йеша, исбаьхьаллин а, Iилманан а, дешаран а текстийн анализ йаран а, маьIна даран а зеделларг хила;
- нохчийн литературин говзарш йешаран зеделлачух къамел шардарехь пайдаэца: ладоьгIна/йешна текст йийцаре йарехь дакъалаца, текстана тIе а тийжаш, шена хетарг тIечIагIдан; йешначу йа ладоьгIначу текстан кепе хьаьжжина, и схьайийца (йерриге йа йоцца), дакъалоцучу турпалхойн цIарах литаретури говзар схьайийца;
- текстах кхетархьама а, кхин совнаха хаамаш бовзархьама а куьйгаллин хьостанех пайдаэца.

«Къамелан а, йешаран а гIуллакхан кепаш» дакъа:

аудировани,
 хезаш а, дагахь а йешар,
 текстан тайп-тайпанчу кепашца болх,
 библиографин культура,
 исбаьхьаллин говзаран текстаца болх,
 къамелан культура.

Дешархошна Iемар ду:

- йешаран индивидуале болар тидаме а оьцуш, нийса а, къаьсташ а дийнна дешнаш хезаш деша;
- хьалха довзаран йешарехь а, йуха бIаьртохаран йешарехь а, харжаман а, йуха талларан йешарехь а дагахь йешар;
- Iамочу говзарийн авторийн – йаздархойн а, поэтийн а цIерш йаха, церан говзарийн цIерш йаха а, классехь йешначу текстийн чулацам боцца схьабийца а;
- дукха везачу литературин турпалхочух дийца;

- турпалхочуьнга йолу авторна ойла билгалйан;
- говзарийн турпалхойн мах хадон; тайп-тайпанчу говзарийн турпалхойн амалш вовшашца йуста;
- тайп-тайпанчу авторийн 6–8 байт дагахь йеша (харжамца);
- элементашца киншка йовза (автор, цIе, «Чулацам» агIо, иллюстрациш).

Дешархойн шаьш бечу, шимма цхьаьна бечу, тобанца йа массара цхьаьна бечу белхан процессехь Iама таро хир йу:

- шаьш киншка харжа а, цуьнан элементашца киншкин чулацам бовза а;
- билгалйина киншкеш шаьш йеша;
- йешначу говзарийн турпалхойх мах хадоран ойла йовзийта;
- дошамашца шаьш болх бан.

«Литературоведенина йукъадалор» дакъа: байташкахь йазийнчу говзаран башхаллаш йовзар (ритм, рифма и. кх. дI.), говзарийн башхаллаш вовшах къастор (туьйра а, дийцар а; дийнатех туьйра а, инзаре-тамашийна туьйра а, и. кх.дI.), литературин приемаш йовзар (дустар, олицетворени, контраст, и. кх. дI.).

Дешархошна Iемар ду:

- дийнатех лаьцна, инзаре-тамашийна, Iер-дахаран хьокъехь долу туьйранаш вовшех къастон;
- дийцар а, туьйра а вовшех къастон;
- авторийн литературехь исбаьхьаллин вастийн гIирсаш карон а, вовшех къастон а (приемаш: дустар, олицетворени, гипербола (хIума дестор олу вай), контраст; фигураш: йух-йуха алар).

Дешархойн таро хир йу Iама:

- дийнатех лаьцначу туьйранан кхиарх кхета;
- дуьненан тайп-тайпанчу халкъийн туьйранашкахь «лелаш йолу» сюжеташ («лелаш долу туьйранин дийцарш») карон.

«Дешархойн кхоллараллин гIуллакхан элементаш» дакъа: ролашца йешар, инсценировка, драматизаци, барта дешнашца суртдиллар, репродукцишца болх, шаьш тексташ кхоллар.

Дешархошна Iемар ду:

- йешначун чулацамах кхета; йешаран башхалашца йогIуш йолу соцунгIа йан, азъайдар а, йешаран болар а харжа;
- программица билгалыина йолу исбаъхьаллин говзарш лерсица тIелаца а, шайна хетарг барта схъадийца а;
- литературин текстан а, суртдилларн а, музыкин а говзариин маъIна дан, (гиначух, йешначух, хезначух шайн ойла а, синхаамаш а бовзийта);

- литературин текстийн диалогийн йаккхийчу фрагментийн инсценировкашкахь (ролашца ловзорехь) дакъалаца.

Дешархошна шаъш бечу, шимма цхъаьна бечу, тобанца йа массара цхъаьна бечу белхан процесехь Iама таро хир йу:

- байтийн а, прозин а текст хезаш йеша:
- Iамат тIерачу иллюстрацишка хьовса, музыкин говзаршка ладогIа, исбаъхьаллин тексташца а, суртдилларан говзаршца а царна тIехь гайтинчу ойланийн, синхаамийн, сагатдарийн хьежамца уьш йуста;
- барта а, йозанца а (аларца а/йа йоцчачу сочиненица) литературин а, суртдилларан а, музыкин а говзарш йийцаре йечу хенахь шайн хилла ойланаш а, тидамаш а бовзийта.

Довзаран дешаран дарийн декъехь дешархошна Iемар ду

- дешаран дошамийн корпусах паргIат пайдаэца, оьшу йолу дошаман статья сихха карон;
- дешаран Iаматах паргIат пайдаэца: биллабийн билгалонийн мотт бешалур бу (маттах кхетар бу); «Чулацам» а, «Корта» а агIонашца оьшу текст карон а;
- текстаца болх бан: цуьнан тема а, коьрта ойла (идея, сагатдар) а, дахаран тайп-тайпана агIонаш (хьежам, дIахIоттамаш, кхетаман латтам) а къастон;
- хаамийн масех хьостанца (дешаран Iаматца, ша бечу белхан тептарца, хрестоматица; дешаран Iаматца а, дешаран дошамашца а; дешаран Iаматца а, хаамийн тIетоьхначу хьостанашца а (дешаран кхечу гуларшца, библиотекин киншкашца, Интернетерчу хаамашца); тексташца а, тексташна иллюстрацишца а болх бан.

Дешархойн Iама таро хир йу:

- гуларш хIитторан алгоритм карайерзон: монографийн, жанрийн а, тематически а (шаъш терминаш – гуларийн къастамаш – лелош).

Коммуникативни дешаран дарашкахъ дешархошна Iемар ду:

а) цхъаьна болх бар санна, хъасене хиларан гурашкахъ:

- парти тIехъ цхъаьна волчу лулахочуьнца болх бан, жимачу тобанехъ, йоккхачу тобанехъ: вовшашна йукъахъ болх а, ролаш а йекъа, шен болх кхочушбан а, йукъарчу балха йукъа и дIатарбан а;

б) зIе хиларан гурашкахъ хъасене хилар санна:

- схъабовзийтинчу хъежамийн а, агIонийн башхаллийн бухе дилларх кхета а, царах цхъахдолчунна тIетан а, йа шен хъежам дIабовзийта а хаа.

Цхъана къепене дерзийнчу дешаран кхочушдарийн декъехъ дешна волучунна Iемар ду:

- ша-шен тидам бан а, болх дIабахъарна а, кхочушхиллачу жамIана а тIехъ тидам бан а.

4-чу классехъ дешар чекхдолучу хенахъ дешархочунна Iемар ду:

- амал кхиарехъ а, шен культура билгалйаларехъ а нохчийн литературин мехаллех кхета;
- исбаьхьаллин текстан турпалхойн позицеш билгалйан, исбаьхьаллин текстан авторан позицеш билгалйан;

- нохчийн литературин говзарш йешаран процесехъ йешаран говзалла лакхайаккха: хезаш а, дагахъ а йеша, исбаьхьаллин а, Iилманан а, дешаран а текстийн маъIна даран а, анализан а, хийцаран а коьрта кепаш карайерза а;

- къамел шардархъама нохчийн литературин говзарш йешаран зеделлачух пайдаэца: ладобгIна/йешна текст йийцаре йарехъ дакъа, цу текстана тIе а тийжаш, шена хетарг тIечIагдIан а, бух балон а; йешначун йа ладобгIначун чулацам текстан кепе хъаьжжина, схъайийцаран (йерриге йа йоцца) кепехъ бовзийта; йешначу говзарийн буха тIехъ барта дийцар хIоттон, хъасене хиларан декхарш тидаме а оьцуш (тайп-тайпанчу ладогIархошна);

- оьшуш йолу литература ша харжа, шен йешаран гуо кхолла а, шорбан а;

- текстах кхетархъама а, кхин сов хаамаш бовзархъама а куьйгаллин хьостанех пайдаэца.

«Къамелан а, йешаран а гІуллакхан кепаш» дакъа: аудировани, хезаш а, дагахь а йешар, текстан тайп-тайпанчу кепашца болх бар, библиографически культура, исбаьхьаллин говзаран текстаца болх бар, къамелан тІекаренан культура.

Дешна волучунна хуур ду:

- довзаран а, бІаьргтохаран а, хаьржинчу а, талламан а йешаран процесссехь дагахь йеша;
- говзаран тема а, коьрта оила а билгалйан; текст маьІнийн дакъошка йекъа, текстан план хІоттон а, йухасхьайийцарехь цунах пайдаэца а; текст йоцца а, ма-йарра а йухайийца;
- классехь Іамийнчу литературин коьртачу говзарийн чулацам бовзийта а, церан авторш а, цІерш а билгалйан а;
- «СтелаІад» цІе йолчу берийн журналан коьрта чулацам бийца (рубрикийн тІегІанехь);
- говзарийн турпалхойн амалийн мах хадон; цхьана а, тайп-тайпанчу а говзарийн турпалхойн амалш вовшашца йуста; авторна турплахочуьнга болу хьежам билгалбан;
- байтин говзарш йа цу йукъара кийсакаш (харжамца) дагахь йеша, йешаран хотІах лавцна классерчара олург паргІат тІелаца;
- литературин говзарх йа турпалхочух ша аьллачунна бух балор, говзара йуккьерчу фрагменташца йа къаьстинчу могІанашца и тІечІагІдан;
- элементашца киншка йовза (автор, цІе, титульни агІо, «Чулацам» агІо, аннотаци, иллюстрациш);
- къаьстинчу говзарна а, говзарийн гуларна а аннотаци хІоттон;
- тайп-тайпан декхарш кхочушдаран Іалашонца библиотекехь ша киншка харжа (магийнчу спискаца йешар; билгалчу темина барта хаам кечбар);
- йешначу говзарийн турпалхойн мах хадор довзийта, классерчарна хетарг гІиллакхехь тІелаца;
- хааман тайп-тайпанчу хьостанашца ша болх бан (дошамаш а, тайп-тайпана справочникаш а йукъалоцуш).

«Литературоведина йукъавигар» дакъа: рифмийн кепаш къастор, халкъан кхоллараллин а, авторийн литературин а говзарийн жанрийн башхаллаш къастор, текстехь литературин приемаш (дустар, олицетворени, контраст, гипербола, и. кх. дІ.) йовзар а, царах пайдаэцаран бахьанех кхетар а.

Дешна волучунна Іемар ду:

- исбаъхъаллин культурун кхиаран коърта некъ ган: халкъан кхолларалли тІера авторийн кепашка кхаччалц;
- халкъан говзарш авторийнчарах къастон;
- авторийн литературехъ исбаъхъаллин вастийн гІирсаш карон а, вовшах къастон (дустар, олицетворени, гипербола («даздар» олу), контраст, йух-йуха алар, рифмин тайп-тайпана кепаш) а.

Дешна волучун ша бечу, шимма цхъаьна бечу, тобанца йа массара цхъаьна бечу белхан процессехъ Іама таро хир йу:

- дуьненан халкъийн, нохчийн а, оьрсийн а туьйранашкахъ мифашкахула дуьне дуьне довзаран башхаллаш;
- байтан маъІинин а, поэта хаьржинчу байт кхолларан кепан а зІе карон (классикин а, кхузаманан а поэзин масалш тІехь);
- исбаъхъаллин говзар кхолларехъ йаздархочун (поэтан, художникан) кхоллараллин биографин ролах кхета;
- исбаъхъаллин тайп-тайпанчу кепашна (литературин, музыкин, суртдилларан) йукъайогІу говзарш церан тематически цхъаьнайарца йуьстина ца Іаш, церан авторийн дуьнене хьежаман буха тІехь (говзарехъ гайтина йолу ойланаш) а йуста йиш йолуш хилар.

«Дешархойн кхоллараллин гІуллакхан элементаш» дакъа: ролашца йешар, барта дешнашца суртдиллар, репродукцишца болх, шаьш тексташ кхоллар (йазйар).

Дешна волучун шаьш бечу, шимма цхъаьна бечу, тобанца йа массара цхъаьна бечу белхан процессехъ Іама таро хир йу:

- байтийн а, прозин а текст хезаш йеша:
- классерчаьрца литературин а, суртдилларан а, музыкин а говзарш царна тІехь гайтинчу ойланийн, синхаамийн, сагатдарийн хьежамца йийцаре йар;
- барта а, йозанца а (аларца а/йа йоцчачу сочиненица) литерутурин а, суртдилларан а, музыкин а говзарш йийцйаре йечу хенахъ шайн хилла ойланаш а, тидамаш а бовзийта.

Довзаран дешаран дарийн декъехъ дешна волучунна Іемар ду:

- текстаца паргІат болх бан: талла билгалйинчу аспектах хаамаш билгалбан хаа, билгалйина аспект сацон; талламан аспект сихха хийца хаа;

• карарчу дешаран киншки тІехъ а, комплектан кхечу киншкахъ тІехъ а паргІат хІума лаха; дешаран дошаман корпусех пайдаэца, школин библиотекин фондехъ лаха; оышу хаамаш лаха а, дешаран тайп-тайпанчу Іалашонашкахъ цунах пайдаэца а;

• хаамийн тайп-тайпанчу хьостанащца паргІат болх бан (текстан кепехъ, суртдилларан я музыкин говзаллехъ санна схьагайтинчу).

Коммуникативни дешаран дарашкахъ дешна волучунна Іемар ду:

а) цхъаьна болх бар санна, хьасене хиларан гурашкахъ:

• дешаран кооперацин тайп-тайпанчу кепаш (шимма цхъаьна бен болх, жимачу тобанехъ болх, йоккхачу тобанехъ болх) а, социалан тайп-тайпана ролаш (дІахьошверг а, кхочушдийриг а) а;

б) зІе хиларан гурашкахъ хьасене хилар санна:

• схьабовзийтинчу хьежамийн а, агІонийн башхаллийн бухе дилларх кхета а, царах цхъахдолчунна тІетан а, йа шен хьежам дІабовзийта а хаа.

Цхъана къепене дерзийнчу дешаран кхочушдарийн декъехъ дешна волучунна Іемар ду:

• ша-шен тидам бан а, болх дІабахьарна а, кхочушхиллачу жамІана а тІехъ тидам бан а.

Амал кхиаран дешаран кхочушдарийн декъехъ дешна ваьллачун Іама таро хир йу:

• шен леларан культура а, дуьненах кхетар а кхолладаралехъ литературин йешаран мехаллах кхета;

• шен оздангаллин-этически кьилба цхъана хорша дерзон (говзарийн анализ йаран новкъахъ а, церан хьокъехъ къамел дечохъ а эхъ-бехкан мах хадон а, харжам бан а зеделарг гулдан).

НОХЧИЙН ЛИТЕРАТУРИН ТЕМАТИКИН ПЛАНИРОВАНИ

1 (доп) класс (33 сахьт)

№ п/п	Программин дакъойн а, темийн а цѳераш	Сахьтийн барам			Электронни дешаран ресурс.
		Разделан сахьташ	Талламан белхаш	Кхолларал лин белхаш	
1.1.	<p>Къамел кхиор Пачхьалкахан а, къоман а билгалонаш (шатлакхан илли, хЮост). Беснаш. Светофор. Ишколехь. Галаман дуьне (цѳера дийнаташ а, акхарой а, олхазарш, сагалматаш, олхазарш, дитташ, хасстоьмаш, стоьмаш). Кѳиранан денош. Байташ, дагардарш, нохчийн абатан элпех хЮетал-металш</p>	8	0	0	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		8	0	0	
2.1.	<p>Йеша Гамор Дешдакъошца йешарна тѳера жим-жимма довлуш дийнна дешнаш шера а, кхеташ а деша хаарна тѳедовлар (текстах кхета таро лучу йешаран индивидуальни боларца догѳуш йешаран чехкалла (масалла). Йешаран орфоэпически барамаш ларбар.</p>	25	0	0	https://desharkho.ru/h ttps://ps95.ru/dikdosham/ru/

	Кепана а, тайпанна а цхъатера йоцучу текстийн маЫнийн башхаллаш аз айдеш хийцарца схъагайтaр.				
Дерриг:		25	0	0	
Программица сахътийн барам		33	0	0	

1 КЛАСС (66 сахът)

№ п/п	Программин дакъойн а, темийн а цIераш	Сахътийн барам			Электронни дешаран ресурс.
		Разделан сахъташ	Талламан белхаш	Кхолларал лин белхаш	
1.1.	Йеша 1амор Дешдакъошца йешарна тIера жим-жимма довлуш дийнна дешнаш шера а, кхеташ а деша хаарна тIедовлар (текстах кхета таро лучу йешаран индивидуальни боларца догIуш йешаран чехкалла (масалла). Йешаран орфоэпически барамаш ларбар. Кепана а, тайпанна а цхъатера йоцучу текстийн маЫнийн башхаллаш аз айдеш хийцарца схъагайтaр.	58	0	0	https://desharkho.ru/h https://ps95.ru/dikdosh am/ru/

Дерриг:	58	0	0	
<p>3.1. Дикачу адаман г1уллакхаш. Деза дешнаш. Дийца,муьлхачу басахь хуьлу х1уманаш. Вайн Даймохк. Сольжа-Г1ала Вайн турпалхой: Кадыров Ахьмад-Хьаьжа Нурадилов Ханпаша. Вайн йаздархой: Айдамиров Абузар. Гайсултанов 1умар. Махмаев Жамалди. Ж.Махмаев «Доттаг1алла»,«Кьоман хазна», «Дей,буьйсий»,«Дайна де»,«Бераш вайн хинйолу т1аьхье ю..», «Дуьло,бераш,делий вай» 1-Хь Хатуев «Зингат» 1.Демеев «Малонче» С.Эдилов «Г1ан», «Беркат» «Даймохк» бохучу дашах кхетам хир бу. Даймохк безар а, ларбар а, Галашбар а х1ун ду хуур ду. Пачхье х1ун йу хуур ду. Нохчийн Республикин коьртачу Г1алин – Сольжа-Г1алин – це йевзар йу. Сольжа-Г1алин йоцца истори</p>	8	0	0	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

<p>йевзар йу. Дадаханчу шерийн турпалхойх а, кхузаманан турпалхочух шен дахарх нохчийн къоман дуьхьа даделлачу Кадыров Ахьмад-Хьаьжех а хаарш хир ду. Текстан хиламийн анализ йан а, адамийн Даймехкан дуьхьа леларех а, шайн дуьхьа леларх а кхета Iемар бу.</p> <p>«ДоттаIалла», «беркат», «дикалла», «къинхьегам безар», «Гиллакх» боху кхетамаш а бевзар бу, адаман дахарехь церан мехаллех а хкетар бу.</p> <p>КхидIа хьур ду хаарш шардар: ойла а йеш, кхета а кхеташ, йешар, йешначу говзарийн турпалхойн леларийн анализ йан; къаьсташ а, кхеташ а дийнна дешнаш дешар.</p>				
<p>Дерриг:</p>	<p>8</p>	<p>0</p>	<p>0</p>	
<p>Программица сахьтийн барам</p>	<p>66</p>	<p>0</p>	<p>0</p>	

НОХЧИЙН ЛИТЕРАТУРИН ТЕМАТИКИН ПЛАНИРОВАНИ

2 класс (68 сахьт)

№ п/п	Программин дакъойн а, темийн а цIераш	Сахьтийн барам			Электронни дешаран ресурс.
		Разделан сахьташ	Талламан белхаш	Кхолларал лин белхаш	
	Дакъа 1. «Даймехкан 1алам. Аьхке. Гуьйре»				
1.1.	Аьхке дагалацар. ЧIерий дахар. Д. Кагерманов «Дог 1а дар» Гуьйренан тидамаш. И. Демеев «Г1а». В. Бианки «Чан к1орнеш лийчор». Э.Мамакаев «Гуьйренан 1уьйре».	6	0	0	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
	Дакъа 2. «Г1иллакх-обздангаллех лаьцна»				
2.1.	Денний, нанний дика хилар. В.Осеева «К1ентий». Э.Мамакаев «Нана». В.Осеева «Йоккха стаг» «ЦIена хи» ЦIена хила вай.	8	1	0	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdos

	Харц лийна 1у. Х1ума яар. Пайхамаро нийсонах лаьцна аьлларг. Хатуев. «Г1иллакх» Б.Дикаев «Берашка-сайн доттаг1шка». Талламан болх хьалхарчу чийрикна лерина.				ham/ru/
	Дакъа 3. «Берийн дахар»				
3.1	Ж. Махмаев «Маликатан доттаг1ий.» Т. Ахмадова «Нура». З. Муталибов «Дешархойн кьийсадаларш». 1. Гайсултанов «Доллучун шен хан ю». П. Абубакарова «Дешнех ловза».	5			https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
	Дакъа 4. «Вайн доттаг1ийн дийнаташ»				
4.1	«Вайн доттаг1ийн дийнаташ» Х. Берсанов «Бексолтан алаша». Ж. Махмаев «Ши клеза». Хь. Саракаев «Борзик». Э. Мамакаев «Тхан пису». Э.Мамакаев «Акхарой долчохь» Ш. Макалов «Дехкий дийна муха дисира». А. Тапалаева «Массарна дерг-ловзар». Хь. Саракаев «Х1орш х1ун ю?».	8		0	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
	Дакъа 5. «Болх-доккха хазаетар»				

4.1.	<p>Талламан болх шолг1ачу чийрикна лерина</p> <p>З. Муталибов «Муьлхха а болх оьшуш бу» Ж.Махмаев «Маликат». 1. Гайсултанов «Пхьола». Д. Кагерманов «Говзанчаш». Х.Ошаев «Ши накьост». Г. Балл «Цхьана меттехь ца соцу мало».</p>	7	1	0	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
	Дакъа 6. «1а»				
6.1	<p>1.Мамакаев «1а», Э. Мамакаев «Керла шо». Туйра «1аьнан обг1азло», Ж. Махмаев «Салазаш хахкар». Хь. Саракаев «Дарц». Д. Кагерманов «Г1ура – дада». Хь. Саракаев «Х1ара маца хуьлу?».</p>	7			https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
	Дакъа7. «Вайн Даймохк»				
7.1	<p>«Вайн Даймохк»</p> <p>Нефтах х1ун йоккху? 1. Кусаев «Сан Г1ала». Хиш. Вайн хиш чохь хуьлу ч1ерий. Ж. Махмаев «Машар».</p>	4	1		https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

7.2	<p>«Б1аьсте, б1аьсте йеьна кхечи!» Хь. Сатуев «Вайн бераш». Талламан болх кхоалг1ачу чийрикна лерина. Л. Н. Толстой «Б1аьсте». Хь. Саракаев «Х1ун ю иза?». 1.Гайсултанов «Б1аьста хьуьнхахь». Д. Кагерманов «Алханчаш». В. Бианки «Пхьагал дитта т1ехь». «Муха дог1а деза синтар». Д.Кагерманов «Со а воьду». Н.Н. Носов «Хорсамех лаьцна» (2с.).</p>	11	1		
	Дакъа 8. Нохчийн халкъа барта кхолларалла»				
8.1	<p>Цицигий, дахкий. Кицанаш. Х1етал-металш. Чехкааларш. Дагардарш. Туйра «Майра пхьагал». Туйра «Цаьпцалгий, зингаттий». Туйра «Газа-гуьзалгтий, сира борззий», Туйра «Зуй, пхьагаллий». Талламан болх доьалг1ачу чийрикна лерина.</p>	12	1		

	Туйра «Борззий,цхьогаллий,ломмий»				
	Дакъа 8. Жам1даран таллар				
8.1	Контролни болх /Тестировани/		4		
Дерриг:		68	4		
Программица сахътийн барам		68			

Нохчийн литературин тематикин планировани

3 класс

№ п/п	Программин дакъойн а, темийн а ц1ераш.	Сахьтийн барам			Электронни дешаран ресурс
		Декъан сахьташ	Талламан белхаш	Кхолларал лин белхаш	
Дакъа 1. Даймехкан косташ.					
1.	А. Сулейманов «Даймахкана, вайн халкъана», «Ирс, ахь х1ун до? Стенга доьду?» Ш. Арсанукаев «Б1ешерийн кыйсамехь».	2			https://desharkho.ru/ www.urok95.ru https://ps95.ru/nohchiyn- tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		2			
Дакъа 2. Аьхке а, гуьйре а.					
2.	Ш. Арсанукаев «Аьхкена 1уьйре». М. Сулаев «Дога деанчул т1аьхьа». Д. Кагерманов «Аьхке». З. Муталибов «Оха болх а бо, деша а доьшу». Ж. Махмаев «Мангалкомарш». Хь .Хасаев «Комаьрша хьун». Хь. Осмиев «Гуьйре». Х. Эдилов «Гуьйре». Хь. Хасаев «Гуьйре текхочуш». Д. Кагерманов «Г1арг1леш, «хабарш» а дуьйцуш». Э. Мамакаев	10	1		https://desharkho.ru/ www.urok95.ru https://ps95.ru/nohchiyn- tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

	«Гуьйренан суьрташ».				
Дерриг:		10	1		
Дакъа 3. Вайн Даймохк.					
3.	Вайн республика. Д. Кагерманов «Сан Кавказ». Ш. Рашидов «Даймахке безам».	2			https://desharkho.ru/ www.urok95.ru https://ps95.ru/nohchiyn- tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		2			
Дакъа 4. Иалам лардар – иза Даймохк ларбар ду.					
4.	М. Пришвин «Сан Даймохк». Р. Ахматова «Эвлахь». Хь. Хасаев «Бен». Хь. Саракаев «Асвадан адамалла». 1. Гайсултанов «Экскурси». Хь. Хасаев «Бохам».	7			https://desharkho.ru/ www.urok95.ru https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		7			
Дакъа 5. Берийн дахар.					
5.	Хь. Саракаев «Тхойшинна эсий дажо лаьа». Ж. Махмаев «Коран ангали». Гайсултанов «Яраг 1и». Хь. Саракаев «Ж1ов, морзаххий, херх схьаоьций». 1. Чантиев «Стенна вара Мурад г1айг1ане». 3. Муталибов «Мустапан каранаш». Д. Кагерманов «Мазлаг1ехь». 1. Гайсултанов «Уггар мехалниг».	10	1		https://desharkho.ru/ www.urok95.ru
Дерриг:		10	1		
Дакъа 6. Даймохк вай кьинхьегамца хьестабо.					

6.	М. Сулаев «Лаяттана гергахъ ваьшна тлера декхарш». Р. Нашхоев «Сояга йуха хабар дийцало». Ш. Арсанукаев «Сан йиша». Т. Закаев «Сох а хир ву г1ишлойархо». М. Ахмадов «Асарахъ».	5			https://desharkho.ru/ www.urok95/ru https://ps95.ru/nohchiyn- tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		5			
Дакъа 7. 1а.					
7.	М. Сулаев «Лайн чимаш», «1а дулуш». Хъ. Хасаев «Хъуьнхахъ 1а». Ж. Махмаев «Ло деана». Д. Кагерманов «1аьнан хъаша». I. Мамакаев «1а». I. Гайсултанов «Цергков». Ш. Рашидов «1ай». Хъ. Саракаев «Дуьххъарлера хъуьнар». Ш. Арсанукаев «1аьнан суьйре». I. Чантиев «1аьнан а, аьхкена хилла къовсам».	11			https://desharkho.ru/ www.urok95/ru https://ps95.ru/nohchiyn- tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		11			
Дакъа 8. Б1аьсте йог1у, б1аьсте йог1у!					
8.	М. Сулаев «Б1аьстенца дека лаяттан зевне илли», «Б1аьсте». I. Гайсултанов «Б1аьсте т1ейог1уш». I. Мамакаев «Б1аьстенан юьхъ». В. Саидов «Барх1алг1а март». Хъ. Саракаев «Мамина совг1ат». Хъ. Хасаев «Хъуьнан акхарой б1аьста», «Зевне хъеший». Хъ. Сатуев «Б1аьсте йог1у», «Б1аьстенан дог1а». I. Гайсултанов «1алам хаздан деза». Д. Кагерманов «Арахъ».	12	1		https://desharkho.ru/ www.urok95/ru https://ps95.ru/dikdosham/ru/

Дерриг:		12	1		
Дакъа 9. Халкъан барта кхолларалла.					
9.	Туйранаш, шира дийцарш. Бабин Чирдиг. Ден весет. Бекхам. Тешам боцу лулахой.	5	1		https://desharkho.ru/ www.urok95.ru https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		5	1		
10.	Контролни болх /Тестиrovани/	4			
Дерриг		4			
Программин сахътийн барам		68			

НОХЧИЙН ЛИТЕРАТУРИН ТЕМАТИКИН ПЛАНИРОВАНИ

4 класс (68 сахът)

№ п/п	Программин дакъойн а, темийн а цIераш	Сахътийн барам			Электронни дешаран ресурс.
		Декъан сахъташ	Талламан белхаш	Кхолларал лин белхаш	
1.1.	Хь. Хасаев. «Беркате аьхке З. Сулейманова. «Аьхкенан сурт» 1.Мамакаев. «Дагалецамаш З. Сулейманова. «ЧегIардиг» М. Мамакаев. «Гуьйре» Хь. Хасаев. «Шийла Iуьйре» Ш. Окуев. «Гуьйре».	7	0	0	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		7	0	0	
2.1.	Таймин Биболатан илии Эла Мусосттий, Адин Сурхой. Эла Мусосттий, Адин Сурхой. АстагIа Тимар АстагIа Тимар Гайсултанов. «Йуург ца хилча» Гайсултанов. «Йуург ца хилча»	9	1	0	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

	Талламан болх (хьалхарчу чийрикна лерина) П. Хатуева. «Къонах хъанах олу?».				
2.2	Вайн республика-Нохчийчоь В. Баширов. «Сан хьоме Нохчийчоь» Т. Ахмадова, 1. Алиев. «Декалахь сан или» С. Яшуркаев. «Пасха» С. Яшуркаев. «Пасха» М. Ахмадов. « Нохчийн хиш»Арсанукаев Ш.	5			https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.3	Вайга туйранаша кхойкху «Муьлха йоккха хилла?» Чантиев. «Хьекьал тоьлла» А. Дадуев. «Мара байна Салман» А. Дадуев. «Мара байна Салман» «Къоьллел хьекьал тоьлла». «Къоьллел хьекьал тоьлла». З. Джамалханов. « Хьекьал долу йо1 а кхиэлахо а» З. Джамалханов. « Хьекьал долу йо1 а кхиэлахо а» Талламан болх (шолг1ачу чийрикна лерина) З. Джамалханов. «Хьекьал долу воккха стаг а, кьиза эла а » З. Джамалханов. «Хьекьал долу воккха стаг а, кьиза эла а »	16	1	0	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

	<p>Охх1ай Охх1ай Махана аьлла баркалла 1.Гайсултанов Дашо б1араш 1.ГайсултановДашо б1араш</p>				
Дерриг:		30	2	0	
3.1.	<p>С. Бадиев «Со кхин хьуна декар дац. » С. Бадиев «Со кхин хьуна декар дац. » С. Бадиев «Дуйлало» М.Мамакаев «Хьуьнхахь» 1.Мамакаев «Даймохк» 1.Гайсултанов. «Диканиг» 1.Гайсултанов. «Диканиг» 1.Гайсултанов «Цунна х1унда хаьа дерриг а?» 1.Гайсултанов «Цунна х1унда хаьа дерриг а?» Х.Эдилов «Ло дог1уш» Талламан болх (кхоалг1ачу чийрикна лерина)</p>	11	1	0	<p>https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/</p>
3.2	<p>Сийлахь-доккхачу зеран муьрехь Хь. Саракаев «Синтем боцу денош» Хь. Саракаев «Синтем боцу денош» 1.Зайнутдинов «К1ентан дуйхьа» 1.Зайнутдинов «К1ентан дуйхьа»</p>	6			<p>https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/</p>

	1.Ахмадов «Баьпкан йуьхк» 1.Ахмадов «Баьпкан йуьхк»				
3.3	Болх бе,халкъан дуьхьа ваха- 1.Гайсултанов «Йухаверза йиш яц» 1.Гайсултанов «Йухаверза йиш яц» Х.Берсанов. «Жима Зарет» 1.Гайсултанов.«СовгIаташ» 1.Гайсултанов.«СовгIаташ» 1.Гайсултанов «ЧIегIардиган бен» 1.Гайсултанов «ЧIегIардиган бен» С. Гацаев. «ЭхI, хьо мерза илли » 3.Джамалханов «8-гIа Март» Ш.Рашидов «Ахьа суна гечделахь» Талламан болх (добалгIачу чийрикна лерина) 1.Мамакаев»БIаьстенан Iуьйре» 3.Сулейманова «Зу халхайолу» 3.Сулейманова «Зу халхайолу»	14	1		https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		31	2	0	
8.1	Контролни болх /Тестиrowани/		4		
Дерриг:			4		
Программица сахьтийн барам		68			

НОХЧИЙН ЛИТЕРАТУРИН ПОУРОЧНИ ПЛАНИРОВАНИ

1 (доп)класс

№ п/п	Урокан тема	Сахьтийн барам			Терахь	Электронн и дешаран ресурс
		Сахь т	Таллам ан белхаш	Кхолла раллин белхаш		
Абатал хьалхара мур(къамел кхиор) 8 с.						
1.	Новкъахь.Шкоলেখь.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.	Цѐра дийнаташ. З1акардаьхни.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
3.	Акха дийнаташ. Вайн махкара олхазарш.	1	0	0		https://ps95.ru/
4.	Сагалматаш. Акха стоьмаш	1	0	0		dikdosham/ru/
5.	Стоьмаш. Хасстоьмаш.	1	0	0		https://ps95.ru/
6.	Ахархойн г1ирсаш. Ялташ. 1алам.	1	0	0		dikdosham/ru/
7.	Дийнан раж.	1	0	0		https://ps95.ru/
8.	Сурсаташ	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Абатан мур (йеша 1амор) 25с.						

9	Аз а,эпп а А,а.	1	0	0		dikdosham/ru/
10	Аз а,эпп а У, у.	1	0	0		https://ps95.ru/
11	Аз а, эпп а О.о	1	0	0		https://ps95.ru/
12	Аз а, эпп а И.и	1	0	0		dikdosham/ru/
13	Аз а, эпп а Л.л	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
14	Аз а, эпп а М.м	1	0	0		https://ps95.ru/
15	Аз а, эпп а. С, с	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
16	Аз а, эпп а. Р, р	1	1	0		https://ps95.ru/
17	Аз а, эпп а. Х, х	1	0	0		dikdosham/ru/
18	Аз а, эпп а. Б,б	1	0	0		https://ps95.ru/
19	Аз а, эпп а Д, д	1	0	0		https://ps95.ru/
20	Аз а, эпп а Е, е.	1	0	0		dikdosham/ru/
21	Аз а, эпп а Н, н	1	0	0		https://ps95.ru/
22	Аз а, эпп а Т, т.	1	0	0		https://ps95.ru/

23	Аз а, элп а В, в	1	0	0		dikdosham/r u/
24	Аз а, элп а З, з	1	0	0		https://ps95.r u/
25	Аз а, элп а Й, й	1	0	0		https://ps95.r u/
26	Аз а, элп а К, к.	1	0	0		https://ps95.r u/
27	Аз а, элп а П, п.	1	0	0		https://ps95.r u/
28	Аз а, элп а Э, э.	1	0	0		https://ps95.r u/
29	Аз а, элп а Ш, ш.	1	0	0		dikdosham/r u/
30	Аз а, элп а Ц, ц.	1	0	0		https://ps95.r u/
31	!аминаг керла дакхар	1				
32	!аминаг керла дакхар	1				
33	!аминаг керла дакхар	1				
	ПРОГРАММИЦА САХЪТИЙН БАРАМ	33				

1 класс

№п/п	Урокан тема	Сахь т	Таллам ан белхаш	Кхолла раллин белхаш	Терахь	Электронн и дешаран ресурс
Абатан мур (йеша 1амор) 54с.						
1-2	Аз а, элп а 1.	2	0	0		https://ps95.ru/
3-4	К1еда хьаьрк (ь)	2	0	0		https://ps95.ru/
5-6	Ч1ог1а хьаьрк(ъ)	2	0	0		dikdosham.ru/
7-8	Аз а, элп а Хь, хь.	2	0	0		dikdosham.ru/
9-10	Аз а, элп а Кх, кх.	2	0	0		https://ps95.ru/
11-12	Аз а, элп а Къ, къ	2	0	0		https://ps95.ru/
13-14	Аз а, элп а Г, г	2	0	0		dikdosham.ru/
15-16	Аз а, элп а Г1, г1	2	0	0		https://ps95.ru/
17-18	Аз а, элп а Аь, аь	2	0	0		https://ps95.ru/
19-20	Аз а, элп а Оь, Оь	2	0	0		dikdosham.ru/
21-22	Аз а, элп а Уь, уь	2	0	0		https://ps95.ru/

23-24	Аз а, элп а Ч, ч.	2	0	0		dikdosham/ru/
25-26	Аз а, элп а Ч1, ч1.	2	0	0		https://ps95.ru/
27-28	Аз а, элп а Т1, т1.	2	0	0		dikdosham/ru/
29-30	Аз а, элп а Ж, ж.	2	0	0		https://ps95.ru/
31-32	Аз а, элп а Х1, х1	2	0	0		https://ps95.ru/
33-34	Аз а, элп а К1, к1.	2	0	0		dikdosham/ru/
35-36	Аз а, элп а Ю, ю.	2	0	0		https://ps95.ru/
37-38	Аз а, элп а ЮЬ, юЬ.	2	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
39-40	Аз а, элп а Я, я.	2	0	0		https://ps95.ru/
41-42	Аз а, элп а ЯЬ яЬ.	2	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
43- 44	Аз а, элп а, Ц1 ц1	2	0	0		https://ps95.ru/
45- 46	Аз а, элп а, П1 п1	2	0	0		https://ps95.ru/
47- 48	Аз а, элп а Ф ф. .	2	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
49-50	Аз а, элп а Ё ё.	2	0	0		https://ps95.ru/

51-52	Элп Щ щ	2	0	0		https://ps95.ru/
53-54	Элп ы	2	0	0		https://ps95.ru/
Абатал т1аьхара мур(Литературни йешар) 12с.						
55-56	Дикачу адаман г1уллакхаш. Деза дешнаш.	2	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
57-58	Вайн Дайможк.Соблжа- Г1ала	2	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
59-60	Вайн турпалхой.Кадыров Ахьмад- Хьаьжа.Нурадилов Ханпаша	2	0	0		dikdosham/ru/
61-62	. Вайн яздархой.Айдамиров Абузар.Гайсултанов Гумар.Махмаев Жамалди.	2	0	0		dikdosham/ru/
63-64	Ж.Махмаев «Доттаг1алла» ,«Къоман хазна» Ж.Махмаев Дайна де. «Бераш вайн хинйолу т1аьхье ю..» Дей,буьйсий	2	0	0		dikdosham/ru/
65-66	Ж.Махмаев	2	0	0		dikdosham/r

	«Дуьло, бераш, делий вай 1-Хь Хатуев «Зингат»					u/
ПРОГРАММИЦА САХЬТИЙН БАРАМ		66	0	0		

НОХЧИЙН ЛИТЕРАТУРИН ПОУРОЧНИ ПЛАНИРОВАНИ

2 класс

№ п/п	Урокан тема	Сахьтийн барам			Терахь	Электронни дешаран ресурс
		Сахьт	Таллам ан белхаш	Кхоллараллин белхаш		
1.	Аьхке дагалацар.. Ч1ерий дахар.	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
2.	Д.Кагерманов «Дог1а дар»,	1	0	0		https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
3.	«Гуьйренан тидамаш»,	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
4.	Демеев И. «Г1а»,	1	0	0		https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
5.	Бианки В. «Чено к1орнеш лийчор».	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham

6.	Э.Мамакаев «Гуьйренан 1уьйре».	1	0	0		https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
7.	Дений,нанний дика хилар.	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
8	В.Осеева «К1ентий»	1	0	0		https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
9	Э.Мамакаев «Нана» В.Осеева «Йоккха стаг»	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
10	Ц1ена хи .Ц1ена хила вай?	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
11	Харцлийна 1у. Х1ума яар. Пайх1амаро нийсонах лаьцна аьлларг	1	0	0		https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
12	1-Хь.Хатуев «Г1иллакх».	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
13	Б.Дикаев «Берашка-сайдоттаг1ашка»	1	0	0		https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
14	Талламан болх (хьалхарчу чийрикна лерина)	1	1	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham

15	Ж.Махмаев «Маликатан доттаг 1ий».	1	1	0		https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
16	Т.Ахмадова «Нура»»	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
17	З.Муталибов «Дешархойн кбийсадаларш».	1	0	0		https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
18	1.Гайсултанов «Доллучун шен хан ю».Ъ	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
19	П.Абубакарова «Дешнех ловза»	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
20	Х.Берсанов «Бексолтин алаша.	1	0	0		https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
21	Ж.Махмаев «Ши клеза»	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
22	Хь.Саракаев «Борзик»,	1	0	0		https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
23	Э. Мамакаев «Тхан пису»	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham

24	Э.Мамакаев «Акхарой долчоь»	1	0	0		https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
25	Ш.Макалов «Дехкий дийна муха дисира»..	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
26	А.Тапалаева « Массарна дерг-ловзар»	1	0	0		https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
27	Хь.Саракаев «Х1орш х1ун ю?».	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
28	Талламан болх шолг1ачу чийрикна лерина	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
29	З.Муталибов «Муьлхха а болх обьшуш бу»..	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
30	Ж.Махмаев «Маликат».	1	1	0		https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
31	1.Гайсултанов «Пхьола».	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
32	Кагерманов. «Говзанчаш	1	0	0		https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham

33	Х.Ошаев «Ши накъост »	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
34	Г.Балл «Цхъана меттехъ ца соцу мало».	1	0	0		https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
35	І.Мамакаев «Іа»	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
36	Э.Мамакаев «Керла шо»	1	0	0		https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
37	Туйра «Іаьнан обг Іазло»	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
38	Ж.Махмаев «Салазаш хахкар»	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
39	Хь.Саракаев «Дарц».	1	0	0		https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
40	Д.Кагерманов Г І ура-дада».	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
41	Хь.Саракаев «Х І ара маца хуьлу	1	0	0		https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham

42	«Нефтах х1ун йоккху?».	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
43	1адиз Кусаев «Сан г1ала»	1	0	0		https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
44	«Хиш» «Вайн хиш чохь хуьлу ч1ерий»	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
45	«Ж.Махмаев «Машар»	1	0	0		https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
46	Хь.Сатуев «Вайн бераш»	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
47	Талламан болх кхоалг1ачу чийрикна лерина.	1	1	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
48	Л.Н.Толстой «Б1аьсте»	1	0	0		https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
49	Хь.Саракаев «Х1ун ю иза?».	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
50	Гайсултанов «Б1аьста хьуьнхахь».	1	0	0		https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham

51	Д.Кагерманов «Алкханчаш»,	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
52	В.Бианки»Пхъагал дитта т1ехъ»	1	0	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
53	«Муха дог1а деза синтар»,	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
54	Д.Кагерманов «Со а воьду»	1	0	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
55	Н.Носов «Хорсамах лаьцна»	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
56	Н.Носов «Хорсамах лаьцна»	1	0	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
57	Цициггий,дахкий(берийн ловзар)	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
58	Кицанаш,	1	0	0		https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
59	Х1етал-металш	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham

60	Чехкааларш,	1	0	0		https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
61	Дагардарш	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
62	«Майра пхьагал»	1	0	0		https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
63	«Цаьпцалггий,зингаттий»	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
64	«Газа-гуьзалггий,сира борззий»	1	0	0		https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
65	«Зуй,пхьагаллий»	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
66	Талламан болх доьалг1ачу чийрикна лерина.	1	1	0		https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
67	«Цхьогаллий,пхьагаллий»	1	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
68	«Борззий,цхьогаллий,ломмий»	1	0	0		https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
ПРОГРАММИЦА САХЬТИЙН БАРАМ		68				

Нохчийн литературин поурочни планировани

3-г1а класс

№ п/п	Урокан тема.	Сахьтийн барам			Терахь	Электрон ни дешаран ресурс
		Сахьт	Талла ман белха ш	КХол ларал лин белха ш		
Даймехкан косташ. 2 с.						
1	А. Сулейманов «Даймахкана, вайн халкъана», «Ирс, ахь х1ун до? Стенга доьду?»	1	0	0		www.urok95.ru
2	Ш. Арсанукаев «Б1ешерийн кбийсамехь».	1	0	0		https://desharkho.ru/
Аьхке а, гуьйре а. 11с.						
3	Ш. Арсанукаев «Аьхкенап 1уьйре».	1	0	0		www.urok95.ru
4	М. Сулаев «Дог 1а деанчул т1аьхьа».	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
5	Д. Кагерманов «Аьхке».	1	0	0		https://desharkho.ru/
6	З. Муталибов «Оха болх а бо, деша а доьшу».	1	0	0		www.urok95.ru
7	Ж. Махмаев «Мангалкомарш».	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
8	Хь .Хасаев «Комаьрша хьун».	1	0	0		https://ps95.ru/nohchiy n-tezaurus/
9	Хь. Осмиев «Гуьйре».	1	0	0		www.urok95.ru
10	Х. Эдилов «Гуьйре».	1	0	0		https://desharkho.ru/

						arkho.ru/
11	Хь .Хасаев «Гуьйре тIекхочуш». Д. Кагерманов «ГIаргIлеш, «хабарш» а дуьйцуш».	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
12	Э. Мамакаев «Гуьйренан суьрташ».	1	0	0		www.urok95.ru
13	Хьалхарчу чийрикна лерина талламан болх.	1	1	0		https://desharkho.ru/
Вайн Даймохк. 2с.						
14	Вайн республика. Д. Кагерманов «Сан Кавказ».	1	0	0		https://desharkho.ru/
15	Ш. Рашидов «Даймахке безам».	1	0	0		www.urok95.ru
Иалам лардар – иза Даймохк ларбар ду. 7с.						
16	М. Пришвин «Сан Даймохк».	1	0	0		https://desharkho.ru/
17	Р. Ахматова «Эвлахь».	1	0	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
18	Хь. Хасаев «Бен».	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
19	Хь. Саракаев «Асвадан адамалла».	1	0	0		www.urok95.ru
20	1. Гайсултанов «Экскурси».	1	0	0		www.urok95.ru
21	1. Гайсултанов «Экскурси».	1	0	0		https://desharkho.ru/
22	Хь. Хасаев «Бохам».	1	0	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
Берийн дахар. 11 с						
23	Хь. Саракаев «Тхойшинна эсий дажо лаба».	1	0	0		www.urok95.ru

24	Хь. Саракаев «Тхойшинна эсий дажо лаба».	1	0	0		https://desharkho.ru/
25	Ж. Махмаев «Коран ангали».	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
26	Гайсултанов «Яраг1и».	1	0	0		https://desharkho.ru/
27	Хь. Саракаев «Ж1ов, морзаххий, херх схъаобций».	1	0	0		www.urok95.ru
28	Г. Чантиев «Стенна вара Мурад г1айг1ане».	1	0	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
29	З. Муталибов «Мустапан каранаш».	1	0	0		https://desharkho.ru/
30	Шолг1ачу чийрикна лерина талламан болх.	1	1	0		https://desharkho.ru/
31	Д. Кагерманов «Мазлаг1ехь».	1	0	0		www.urok95.ru
32	Г. Гайсултанов «Уггар мехалниг».	1	0	0		https://desharkho.ru/
33	Г. Гайсултанов «Уггар мехалниг».	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/

Даймохк вай кьинхьегамца хьестабо. 5 с

34	М. Сулаев «Лабтгана гергахь ваьшна т1ера декхарш».	1	0	0		www.urok95.ru
35	Р. Нашхоев «Собга йуха хабар дийцало».	1	0	0		https://desharkho.ru/
36	Ш. Арсанукаев «Сан йиша».	1	0	0		www.urok95.ru
37	Т. Закаев «Сох а хир ву г1ишлойархо».	1	0	0		https://desharkho.ru/
38	М. Ахмадов «Асарахь».	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/

1а. 11с.

39	М. Сулаев «Лайн чимаш».	1	0	0		https://desharkho.ru/
40	М. Сулаев «1а дулуш».	1	0	0		www.urok95.ru
41	Хь. Хасаев «Хьубнхахь 1а».	1	0	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
42	Ж. Махмаев «Ло деана».	1	0	0		https://desharkho.ru/
43	Д. Кагерманов «1аьнан хьаша».	1	0	0		www.urok95.ru
44	І. Мамакаев «Іа».	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
45	І. Гайсултанов «Цергков».	1	0	0		https://desharkho.ru/
46	Ш. Рашидов «1ай».	1	0	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
47	Хь. Саракаев «Дуьххьарлера хьуьнар».	1	0	0		www.urok95.ru
48	Ш. Арсанукаев «1аьнан суьйре».	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
49	І. Чантиев «1аьнан а, аьхкена хилла кьовсам».	1	0	0		www.urok95.ru
Б1аьсте йог1у, б1аьсте йог1у! 13с.						
50	М. Сулаев «Б1аьстенца дека лаьттан зевне или».	1	0	0		https://desharkho.ru/
51	Кхоалг 1ачу чийрикна лерина талламан болх.	1	1	0		https://desharkho.ru/
52	І. Гайсултанов «Б1аьсте т1ейог1уш».	1	0	0		www.urok95.ru
53	І. Мамакаев «Б1аьстенан юьхь».	1	0	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
54	М. Сулаев «Б1аьсте».	1	0	0		https://ps95.ru

						.ru/dikhosh am/ru/
55	В. Саидов «Барх1алг1а март».	1	0	0		https://desh arkho.ru/
56	Хь. Саракаев «Мамина совг1ат».	1	0	0		www.urok9 5/ru
57	Хь. Хасаев «Хьубнан акхарой б1аьста».	1	0	0		https://ps95 .ru/dikhosh am/ru/
58	Хь. Сатуев «Б1аьсте йог1у».	1	0	0		https://ps95 .ru/nohchiy n-tezaurus/
59	И. Гайсултанов «1алам хаздан деза».	1	0	0		www.urok9 5/ru
60	Хь. Хасаев «Зевне хьеший».	1	0	0		https://desh arkho.ru/
61	Хь. Сатуев «Б1аьстенан дог1а».	1	0	0		https://ps95 .ru/nohchiy n-tezaurus/
62	Д. Кагерманов «Арахь».	1	0	0		www.urok9 5/ru
Халкъан барта кхолларалла. бс.						
63	Туйранаш, шира дийцарш. Бабин Чирдиг.	1	0	0		https://ps95 .ru/dikhosh am/ru/
64	Добалг1ачу чийрикна лерина талламан болх.	1	1	0		https://desh arkho.ru/
65	Ден весет.	1	0	0		https://ps95 .ru/nohchiy n-tezaurus/
66	Бекхам.	1	0	0		www.urok9 5/ru
67	Тешам боцу лулахой.	1	0	0		www.urok9 5/ru
68	Тешам боцу лулахой.	1	0	0		https://ps95 .ru/dikhosh

						am/ru/
Программица сахътийн барам		68				

НОХЧИЙН ЛИТЕРАТУРИН ПОУРОЧНИ ПЛАНИРОВАНИ

4 класс

№ п/ п	Урокан тема	Сахътийн барам			Терахь		Электронни дешаран ресурс.
		Сахът	Талламан белхаш	Кхолларалин белхаш	Планаца	Билггал	
Хьомечу 1аламан сурт-7с					Планаца	Билггал	
1.	Хь. Хасаев. «Беркате аьхке»	1	0	0			https://desharkho.ru/dikdosham/ru/
2.	З. Сулейманова. «Аьхкенаан сурт»	1	0	0			https://desharkho.ru/dikdosham/ru/
3.	1.Мамакаев. «Дагалецамаш»	1	0	0			https://desharkho.ru/dikdosham/ru/
4.	З. Сулейманова. «Чеглардиг»	1	0	0			https://desharkho.ru/dikdosham/ru/
5.	М. Мамакаев. «Гуьйре»	1	0	0			https://desharkho.ru/dikdosham/ru/

6.	Хь. Хасаев. «Шийла 1уьйре»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
7.	Ш. Окуев. «Гуьйре».	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
Вайн Даймехкан д1адахначунна т1ера-9с							
8	Таймин Биболатан илии	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
9	Эла Мусосттий, Адин Сурхой.	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
10	Эла Мусосттий, Адин Сурхой.	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
11	Астаг1а Тимар	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
12	Астаг1а Тимар	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
13	Гайсултанов. «Йуург ца хилча»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
14	Гайсултанов. «Йуург ца хилча»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
15	Талламан болх (хьалхарчу чийрикна лерина)	1	1	0			Тестиrowани

16	П. Хатуева. «Къонах хъанах олу?».	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
Вайн республика-Нохчийчоь-5с							
17	В. Баширов. «Сан хьоме Нохчийчоь»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
18	Т. Ахмадова, 1. Алиев. «Декалахь сан илли»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
19	С. Яшуркаев. «Пасха»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
20	С. Яшуркаев. «Пасха»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
21	М. Ахмадов. « Нохчийн хиш»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
Вайга туьйранаша кхойкху-16ч							
22	«Муьлха йоккха хилла?»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
23	Чантиев. «Хьекьбал тоьлла»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
24	А. Дадуев. «Мара байна Салман»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
25	А. Дадуев. «Мара байна Салман»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/

26	«Къоблел хъекъал тоьлла».	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
27	«Къоблел хъекъал тоьлла».	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
28	З. Джамалханов. «Хъекъал долу йо1 а кхиэлахо а»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
29	З. Джамалханов. «Хъекъал долу йо1 а кхиэлахо а»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
30	Талламан болх (шолг1ачу чийрикна лерина)	1	1	0			Тестиrowани
31	З. Джамалханов. «Хъекъал долу воккха стаг а, къиза эла а »	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
32	З. Джамалханов. «Хъекъал долу воккха стаг а, къиза эла а »	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
33	Охх1ай	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
34	Охх1ай	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
35	Махана аьлла баркалла	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
36	1.Гайсултанов Дашо	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/

	б1араш						.ru/ /dikdosham/ru/
37	1.Гайсултанов Дашо б1араш	1	0	0			https://desharkho .ru/ /dikdosham/ru/
Нохчийн къоман баккхий йаздархой- 11с							
38	С. Бадиев «Со кхин хьуна декар дац. »	1	0	0			https://desharkho .ru/ /dikdosham/ru/
39	С. Бадиев «Со кхин хьуна декар дац. »	1	0	0			https://desharkho .ru/ /dikdosham/ru/
40	С. Бадиев «Дуйлало»	1	0	0			https://desharkho .ru/ /dikdosham/ru/
41	М.Мамакаев «Хьуьнхахь»	1	0	0			https://desharkho .ru/ /dikdosham/ru/
42	1.Мамакаев «Даймохк»	1	0	0			https://desharkho .ru/ /dikdosham/ru/
43	1.Гайсултанов. «Диканиг»	1	0	0			https://desharkho .ru/ /dikdosham/ru/
44	1.Гайсултанов. «Диканиг»	1	0	0			https://desharkho .ru/ /dikdosham/ru/
45	1.Гайсултанов «Цунна х1унда хаьа дерриг а?	1	0	0			https://desharkho .ru/ /dikdosham/ru/
46	1.Гайсултанов «Цунна	1	0	0			https://desharkho

	х1унда хаба дерриг а?						.ru/ /dikdosham/ru/
47	Х.Эдилов «Ло дог1уш»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
48	Талламан болх (кхоалг1ачу чийрикна лерина)	1	1	0			Тестировани
Сийлахь-доккхачу зеран муьрехь-(6с)							
49	Хь. Саракаев «Синтем боцу денош»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
50	Хь. Саракаев «Синтем боцу денош»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
51	1.Зайнутдинов «К1ентан дуьхьа»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
52	1.Зайнутдинов «К1ентан дуьхьа»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
53	1.Ахмадов «Баьпкан йуьхк»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
54	1.Ахмадов «Баьпкан йуьхк»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
Болх бе,халкъан дуьхьа ваха-14с							

55	1.Гайсултанов «Йухаверза йиш яц»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
56	1.Гайсултанов «Йухаверза йиш яц»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
57	Х.Берсанов. «Жима Зарет»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
58	1.Гайсултанов.«Совгаташ»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
59	1.Гайсултанов.«Совгаташ»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
60	1.Гайсултанов «Чегардиган бен»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
61	1.Гайсултанов «Чегардиган бен»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
62	С. Гацаев. «Эх1, хьо мерза илли »	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
63	З.Джамалханов «8-г1а Март»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
64	Ш.Рашидов «Ахьа суна гечделахь»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
65	Талламан болх (добалг1ачу чийрикна	1	1	0			Тестиrowани

	лерина)						
66	1.Мамакаев «Б1аьстенан 1уьйре»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
67	3.Сулейманова «Зу халхайолу»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
68	3.Сулейманова «Зу халхайолу»	1	0	0			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
ПРОГРАММИЦА САХЬТИЙН БАРАМ		68					

Йуххедиллар 1

Гаморан-методически кхачойар

Гаморан-методически пособиш

1. Дешаран книжка. Белхан тептар. 1-ра класс.
2. Дешаран книжка. Белхан тептар. 2-гIа класс.
3. Дешаран книжка. Белхан тептар. 3-гIа класс.
4. Дешаран книжка. Белхан тептар. 4-гIа класс.
5. Берийн бошмашна а, йуьхьанцарчу классашна а лерина хрестомати.

/ХIоттийнарг. Эдилов С.Э. Соьлжа-ГIала, 20I8.

Гилманан литература

Эдилов С.Э. Нохчийн мотт а, керла технологеш а. Соьлжа-ГIала, 20I8.

Арсанукаев А.М. Школехъ исбаъхъаллин произведени таллар. Собыжа-ГПала, 2013.

Методически литература

Эдилов С.Э. Дагалецамийн денош а, суьйренаш а
Ишколин даздариин, викторинийн, кьовсадаларийн, суьйрениин сценариш.
Собыжа-ГПала, 2018.

Дошамаш

1. Мациев А.Г. Нохчийн-обьрсийн словарь. М.: ГИИ НС, 1961. 625 а.
2. Абдулкадырова Р.А. Йуьхъанцарчу ишколана лерина суьрташкахъ нохчийн-обьрсийн-ингалсан дошам. Собыжа-ГПала, 2011.

Хаамийн-ресурсни кхачойар

1. desharkho.ru – Нохчийн элекиронни школа.
2. ps95.ru/dikdosham/ - Нохчийн-обьрсийн, обьрсийн-нохчийн онлайн дошам.

Йуххедиллар 2

Урокал арахъа дIайахъа магийнчу мероприятийн перечень

Кху программo иштга йукъалоцу дешархойн урокал арахъара мероприятиш а. «Ненан (нохчийн) магтахъ литературни йешар» предметан чулацамца догIуш долу урокал арахъара гIуллакхаш билгал а дой, вовшахтуху йуьхъанцарчу классийн дешархойн башхаллаш а, хъашташ а, Нохчийн Республикин къаьмнийн а, этнокультурин а башхаллаш а тидаме а оьцуш. Урокал арахъарчу гIуллакхан маьIна ду ийманехъ кхетош-кхиорна а, оьздангаллин нийса харжам бар кхиорна а гIехъажийна болу культурно-кхоллараллин болх дешархоша кхочушбар.

«Ненан (нохчийн) магтахъ литературни йешар» предметан чулацамца догIуш, урокал арахъара гIуллакх кхочушдарна леринчу сахътийн барам дешаран хьукмато билгалбо.

Класс	Мероприятие	Тема	Дешархоша кхочушдечу г'уллакхийн коьртачу кепийн характеристикаш
I	Къамел	Сан дуьххьарлера киншкаш	<p>Презентацияга хьовсар. Къамелехь дакъалацар.</p> <p>Хаттаршна жьопаш далар.</p> <p>Темица дог'уш хаттарш дар. Хетарг довзийтар.</p> <p>Йеша киншка харжарха, киншкица болх баран бакъонех а хаамаш бовзар.</p> <p>Йеша киншка харжар.</p> <p>Йовзаран Галашонца кишкашка хьовсар.</p>
I	Интегрированни заняти-дезде	Ненан мотт	<p>Къамелехь дакъалацар.</p> <p>Байташ йешар. Иллеш алар, эшарш лакхар.</p> <p>Х'етал-металш дастар.</p>
2	Киншкин а реклама йаккхар	Суна дукхайеза киншка	<p>Билгалйинчу темина киншкаш харжар.</p> <p>Билгалйна тема йийцаре йар. Текстан реклама х'оттор. Хаттаршна жьопаш далар. Реклама йовзийтар.</p> <p>Хетарг довзийтар.</p>

2	Виртуалан гездар	Нохчийн Республика – сан хьоме мохк	Презентацига хьовсар. Республикин галанех а, БӀаьрла меттигех а болчу хаамашка ладогӀар. Къамелехь дакъалацар. Темица йогӀу говзарш йешар.
2	Проектан болх	Сан доьзал	Проектан болх кхочушбархьама оьшуш йолу материлаш гул а йеш, кечйар. Билгайинчу темина байташ, дийцарш йаздар. Проект кхочушйар а, тергамах чекхийаккхар а (куьйга йина киншка кечйар).
2	Йешархойн кьовсадалар	Поэзин дезде	Байташ къастош а, дагахь а йешар. Литературин меттан кепаш ларйар. Хаттаршна жьопаш далар. Байташ йешаран мах хадор. ЖамӀаш дийцаре дар.
3	Ловзар	Туйранийн турпалхойн парад (болам)	Ловзарехь дакъалаца. Педакарш кхочушдар. Хаттаршна жьопаш далар. Хаттарш дар.
3	Виртуалан гездар	Киншкин истори	Кишкаш йовзар. Церан тайпанаш билгалдар. Йийцаре йар, хаттарш кечдар. Билгайинчу темин

			хьокъехь ойла йар.
3	Про ектан болх	Суна дукхадезачу дийнатах безамца	Проектан болх кхочушбархьама оьшуш йолу материлаш гул а йеш, кечйар. Билгаинчу темина байташ, дийцарш йаздар. Проект кхочушйар а, тергамах чекхйаккхар а.
3	Йешначу говзарш тIехь жима спектакль	Довзий вай?	Говзарш йешар. Сурт гайтрахьама ролаш харжар. Театрализацина декорациш кечйар. Спектаклехь дакъалацар. Йийцаре йарехь дакъалацар.
	Жима- проект	Халкъан хьекъало боху	Проектан болх кхочушбархьама оьшуш йолу материлаш гул а йеш, кечйар. Билгаинчу темина байташ, дийцарш йаздар. Проект кхочушйар а, тергамах чекхйаккхар а.

4	Къамел	Хазалла хГун йу?	Къамелехъ дакъалаца. Проблема хГоттийнчу хаттар тЕхъ ойла йан. Хетарг довзийта. Темина дийцар а, монолог а хГоттон (кхолла).
4	Виктори на	Вай а, Галам а	Викторинехъ дакъалаца. Проблема хГоттийнчу хаттар тЕхъ ойла йан. Кхоллараллин кепара тЕдахкарш кхочушдан. Хаттаршна жьопаш дала. Хетарг довзийта.
4	Къамел	Вайн къоман (халкъан) дезденош	Дезденойх лаьцначу хаамашка ладоГла. Къамелехъ дакъалаца. Хаттаршна жьопаш дала. Хетарг довзийта.

Белхан программа кечйечу хенахъ тематикин план хГотторехъ тидаме эцна хила йеза дешаран-методически материалаш йолу (мультимедийн программаш, электронан Гаматаш а, задачникаш а, электронан библиотекарш, виртуалан лабораториш, ловзаран программаш, цифровой Гаморан ресурсийн колледиш) электронан (цифровой) Гаморан Гирсех пайдаэцаран таронаш, пайдаэцархойн тайп-тайпана тобанаш Гаморехъ а, кхетош-кхиорехъ а шайх пайдаоьцуш йолу а, электронан (цифровой) кепехъ схъайелла а йолуш, ИКТ-н дидактикин таронаш кхочуш а йеш, шайн чулацам дешарх долчу низамца цхъаьнабоГуш а болуш.